

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Навчально-методичний посібник
для студентів факультету дошкільної
та спеціальної освіти

Укладач Залізник Алла Миколаївна

УДК 37-043.5(03)
П24

Рецензенти:

Попиченко С. С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Ищенко Л. В., доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Загородня Л. П., доктор педагогічних наук, доцент Глухівського державного педагогічного університету.

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського
державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 8 від 01 березня 2023 року)*

Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями :
П24 навч.-метод. посіб. для студ. ф-ту дошк. та спец. освіти / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Залізняка А. М. – Умань : Візаві, 2023. – 124 с.

У навчально-методичному посібнику подано методичні та практичні засади педагогічного партнерства з різними соціальними інституціями. Для студентів дошкільних факультетів університетів IV рівня акредитації.

УДК 37-043.5(03)

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	6
Лекції.....	16
Плани практичних занять.....	104
Завдання для самостійної роботи.....	111
Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання.....	112
Глосарій.....	114
Список рекомендованої літератури.....	122

ВСТУП

Навчальна програма за метою, завданнями та змістом, викладеним у програмі курсу, відповідає освітньо-професійним програмам другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування умінь міжособистісних взаємин у комунікації з батьками як представниками різних соціальних інституцій.

Міждисциплінарні зв'язки: Планування і управління в системі дошкільної освіти, педагогіка дошкільна, методична робота в дошкільній освіті.

Мета курсу – формування у студентів професійних компетентностей щодо розуміння особливостей організації освітнього партнерства в Україні і за кордоном та здатностей до налагодження партнерської взаємодії з різними суб'єктами в освітньому середовищі

Завдання: забезпечувати формування загальних та фахових компетентностей:

- здатність до планування, складання прогнозів і передбачення наслідків своїх дій; управління якістю роботи, що виконується;
- усвідомлення відмінностей між різними типами сімей задля відповідного їх сприйняття у роботі з батьками дітей;
- оволодіння знаннями про соціально-педагогічний патронаж дітей і сімей та шляхи його організації в умовах виховного простору закладу дошкільної освіти;
- оволодіння вміннями знаходити різноманітні шляхи співпраці з родинами в ЗДО та суспільстві;
- формування вміння реалізовувати індивідуально-персонізовану модель педагогічної взаємодії з батьками з метою цілісного педагогічного впливу на дитину;
- оволодіння досвідом створювати та випробовувати на практиці стратегії виховного впливу, які визначаються потребами родини та громади.

Очікувані результати навчання:

КЗ-1. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

КЗ-2. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

КС-1. Здатність організовувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з використанням сучасних засобів, методів, прийомів, технологій.

КС-7. Здатність до організації співпраці закладу дошкільної освіти з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців до партнерства з батьками.

Результати навчання за дисципліною

Очікувані результати навчання:

ПРН 3. Встановлювати взаємодію з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців та батьками з метою забезпечення якості дошкільної освіти, реалізації дослідницьких та інноваційних проектів.

ПРН 10. Володіти вміннями й навичками аналізу, прогнозування, планування, організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти з урахуванням принципів дитиноцентризму, здоров'язбереження, інклюзії, розвивального навчання, особистісно-орієнтованого підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Педагогічне партнерство в умовах освітніх змін.

2. Суб'єкти педагогічного партнерства в ЗДО.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Педагогічне партнерство з різними соціальними інституціями»

Програма навчального курсу забезпечує науково-теоретичну та практичну підготовку майбутніх вихователів до виконання кваліфікаційних обов'язків. Дана програма реалізується у модулях, зміст яких складають лекції, практичні заняття, завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів. Лекційні заняття є основним методом викладання теоретичного матеріалу, у процесі якого студенти оволодівають знаннями. Практичні заняття передбачають закріплення у студентів теоретичних знань (моделювання фрагментів педагогічної діяльності). На вивчення зазначеної навчальної дисципліни відводиться 3 кредити – 90 годин (див. табл. 1-2).

Таблиця 1

Опис предмета навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	3 / 90	3 / 90
Курс	6	6
Семестр	3	3
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин, у тому числі:	90	90
Аудиторні:	40	10
Лекційні	20	6
Семінарські / Практичні	20	4
Лабораторні	–	–
Самостійна робота	50	80
Індивідуальні завдання	–	–
Форма семестрового контролю	екзамен	екзамен

Таблиця 2

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма навчання						заочна форма навчання					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади педагогічного партнерства												
Тема 1.1. Сутність педагогічного партнерства	4	2	2	–	–	–	2	2	–	–	–	–
Тема 1.2. Дитиноцентризм та реалізація індивідуального підходу до розвитку дитини в умовах педагогіки партнерства	4	2	2	–	–	–	10	–	–	–	–	10
Тема 1.3. Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти.	14	2	2	–	–	10	10	–	–	–	–	10
Тема 1.4. Соціально-педагогічний патронаж неблагополучних сімей	4	2	2	–	–	–	10	–	–	–	–	10
Разом за змістовим модулем 1	26	8	8	–	–	10	32	2	–	–	–	30

Продовження табл. 2.

Змістовий модуль 2. Суб'єкти педагогічного партнерства в ЗДО												
Тема 2.1. Провідні концепції виховання батьків	18	2	2	–	–	14	10	–	–	–	–	10
Тема 2.2. Напрями педагогічного партнерства ЗДО з батькам	6	2	2	–	–	2	2	2	–	–	–	–
Тема 2.3. Соціальні інститути в рамках педагогічного партнерства	8	2	2	–	–	4	2	2	–	–	–	–
Тема 2.4. Педагогічна батьки в рамках педагогічного партнерства	4	2	2	–	–	–	12	–	2	–	–	10
Тема 2.5. Організаційні засади педагогічного партнерства педагогів і батьків	4	2	2	–	–	–	12	–	2	–	–	10
Тема 2.6. Досвід педагогічного партнерства у зарубіжних країнах	24	2	2	–	–	20	20	–	–	–	–	20
Разом за змістовим модулем 2	64	12	12	–	–	40	58	4	4	–	–	50
Всього	90	20	20	–	–	50	90	6	4	–	–	80

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади педагогічного партнерства

Тема 1.1. Сутність педагогічного партнерства

Сутність понять «співробітництво», «взаємодія», «партнерство». Педагогіка партнерства – ідеї, принципи, риси. Педагогіка партнерства як необхідна умова ефективності педагогічного процесу закладів дошкільної та середньої освіти.

Тема 1.2. Дитиноцентризм та реалізація індивідуального підходу до розвитку дитини в умовах педагогіки партнерства

Сутність поняття «дитиноцентризм». Роль вихователя дітей дошкільного віку у реалізації принципу дитиноцентризму. Основні пріоритети реалізації принципу дитиноцентризму в передшкільній освіті. Принципи реалізації ідей дитиноцентризму. Проблема індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі. Сутність індивідуального підходу. Психолого-педагогічні передумови здійснення індивідуального підходу. Дидактичні умови реалізації індивідуального підходу. Єдність здійснення індивідуального підходу в ЗДО та сім'ї в умовах педагогіки партнерства

Тема 1.3. Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти.

Сутність поняття: патронаж, соціально-педагогічний патронат в системі освіти, всебічна та дієва допомога сім'ї. Сутність поняття «соціально-педагогічний патронат сім'ї». Зміст, завдання, принципи, функції, етапи соціально-педагогічного патронажу сім'ї. Класифікація патронажу та груп щодо здійснення соціально-педагогічного патронажу. Методи роботи з батьками в практиці соціально-педагогічного патронажу. Методи терапевтичного впливу на дітей в практиці соціально-педагогічного патронажу. Реалізація прав дитини через соціально-педагогічний патронаж.

Тема 1.4. Соціально-педагогічний патронаж неблагополучних сімей.

Поняття «неблагополучна сім'я». Типи неблагополучних сімей, які сприяють появі «важких» дітей (за Б. Алмазовим, Л. Алексєєвою, В. Шахраєм). Індивідуальний підхід в роботі з неблагополучною сім'єю. Фактори поведінки дітей з неблагополучних сімей та їхнє здоров'я. Форми, методи та напрямки роботи з неблагополучною сім'єю. Сімейна психотерапія. Основні ролі педагога в роботі з родиною.

Змістовий модуль 2 . Суб'єкти педагогічного партнерства в ЗДО

Тема 2.1. Провідні концепції виховання батьків

Модель групових консультацій, адлерівська модель, навчально-теоретична модель, модель чуттєвої комунікації, модель заснована на трансакційному аналізі, їх порівняльна характеристика. Психоаналітична теорія. Християнське виховання батьків.

Тема 2.2. Напрями педагогічного партнерства ЗДО з батьками

Аналітичний напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників. Просвітницько-формуючий напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників. Процесуально-активізуючий напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників. Особливості педагогічної просвіти батьків. Педагогічні принципи просвіти батьків. Педагогічна культура батьків.

Тема 2.3. Соціальні інститути в рамках педагогічного партнерства

Поняття «соціальні інституції», види соціальних інститутів та їх функції. Педагогічне партнерство ЗДО з різними соціальними інститутами: сім'я (її функції, класифікація, види, роль батьків у вихованні дітей), бібліотека, дитячий театр (його функції), музей, туризм.

Тема 2.4. Педагоги та батьки в рамках педагогічного партнерства

Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства: формальне й неформальне спілкування, основні форми спілкування. Особистісні якості педагога. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства. Ефективні форми налагодження партнерських взаємин: навчальний тренінг, педагогічний практикум, круглий стіл, ділова гра, дискусія, індивідуальні зустрічі тощо. Стилі батьківського виховання.

Тема 2.5. Організаційні засади педагогічного партнерства педагогів і батьків

Організація спільної діяльності батьків і дітей. Педагогічне партнерство закладу дошкільної освіти та сім'ї на сучасному етапі розвитку. Характеристика груп батьків дітей, які відвідують ЗДО. Характеристика груп батьків, які готові виховувати власних дітей. Типові варіанти ставлення батьків до вихователів. Моніторинг ефективності роботи педагога ЗДО з родиною.

Тема 2.6. Досвід педагогічного партнерства у зарубіжних країнах

Сучасні моделі освітньої системи: англійська модель : школа (ясельна, початкова, об'єднана, граматична, сучасна) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура); німецька модель: загальна школа – реальне училище, гімназія та основна школа - інститут і університет, аспірантура. американська модель: американська модель: школа (ясельна,

початкова, середня, старша) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура); школа (ясельна, початкова, середня, старша) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура); французька модель освітньої системи: школа (материнська, початкова, колеж, ліцей) – професійний (технологічний) інституту – університет (ліценціат, магістратура, докторантура) – великі школи.

Основні моделі дошкільного виховання у зарубіжних країнах світу: європейська (Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія); скандинавська (Фінляндія, Швеція); англосаксонська (Великобританія, США, Канада).

Теми семінарських / практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.1.	Теоретичні засади педагогічного партнерства	2	–
1.2.	Дитиноцентризм та реалізація індивідуального підходу до розвитку дитини в умовах педагогіки партнерства.	2	–
1.3.	Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти.	2	–
1.4.	Соціально-педагогічний патронаж неблагополучних сімей	2	–
2.1.	Провідні концепції виховання батьків.	2	–
2.2.	Напрями педагогічного партнерства ЗДО з батьками	2	–
2.3.	Соціальні інститути в рамках педагогічного партнерства	2	–
2.4.	Педагоги та батьки в рамках педагогічного партнерства	2	2
2.5.	Організаційні засади педагогічного партнерства педагогів і батьків	2	2
2.6.	Досвід педагогічного партнерства у зарубіжних країнах	2	–
ВСЬОГО – год.		20	4

Розподіл балів, які отримують студенти денної форми

Поточне тестування та самостійна робота												МК №2 ІНДЗ	Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2									
T1	T2	T3	T4	МК	T1	T2	T3	T4	T5	T6	МК	10	10	100
5	5	5	5	15	5	5	5	5	5	5	15			

T1, T2 ... – теми змістових модулів.

Розподіл балів, які отримують студенти заочної форми

Поточне тестування та самостійна робота				МК №2 ІНДЗ	Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				
T1	МК	T1	МК	10	10	100
10	20	10	40			

T1, T2 ... – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS:

90 – 100 – А – відмінно – зараховано

82-89 – В – добре – зараховано

75-81 – С – добре – зараховано

64-74 – D – задовільно – зараховано

60-63 – E – задовільно – зараховано

35-59 – FX – незадовільно – не зараховано з можливістю повторного складання

0-34 – F – незадовільно – не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни.

Методи навчання: лекції, практичні заняття з використанням інноваційних технологій.

Методи оцінювання: поточне оцінювання під час практичних занять, модульний та підсумковий контроль.

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, модульний та підсумковий контроль, самостійна робота та ІНДЗ) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у «Положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

ЛЕКЦІЇ

Тема № 1.1. : СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

План

1. Сутність понять «співробітництво», «взаємодія», «партнерство».
2. Ідеї педагогіка партнерства.
3. Принципи педагогіка партнерства.
4. Риси педагогіки партнерства
5. Педагогіка партнерства як необхідна умова ефективності педагогічного процесу закладів дошкільної та середньої освіти

Виклад матеріалу:

1. Сутність понять «співробітництво», «співпраця», «взаємодія», «партнерство».

В основі нової філософії взаємодії сім'ї та дошкільного закладу лежить ідея про те, що за виховання дітей несуть відповідальність батьки, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати, направити, доповнити їх виховну діяльність.

Визнання пріоритету сімейного виховання потребує іншого змісту взаємин сім'ї та дошкільного закладу. Новизна таких взаємин визначається поняттями «взаємодія» та «співробітництво», «співпраця».

Суть даних понять полягає у беззаперечній рівновартісності вкладу кожного учасника процесу та у відсутності привілею вказувати, контролювати та оцінювати.

Поняття «співпраця» – означає спілкування «на рівних», де нікому не належить привілей вказувати, контролювати, оцінювати.

Співпраця педагогів і батьків дозволяє краще пізнати дитину, подивитися на неї з різних позицій, побачити в різних ситуаціях, а отже, допомогти в її розвитку.

Співробітництво – це спілкування «на рівних», де ніхто нікого не контролює, оцінює, ніхто нікому не дає вказівок.

Взаємодія – спосіб організації спільної діяльності, яка здійснюється на основі соціальної перцепції і за допомогою спілкування.

Загальну проблему взаємодії сім'ї та дошкільного закладу висвітлено у багатьох сучасних наукових дослідженнях: Л. Загик, В. Іванової, О. Кононко, В. Котирло, Т. Кулікова, С. Ладивір, Т. Маркової, В. Маїшевої, В. Нечаєвої, Л. Островської, Т. Поніманської та інших.

Педагогічна взаємодія педагогів та батьків слід розглядати як процес погоджених впливів, гармонійних стосунків, що підпорядковані спільній меті, яка реалізується в спілкуванні «на рівних» та в спільній педагогічній діяльності щодо морального виховання старшого дошкільника.

Щоб налагодити партнерські стосунки з батьками, важливо насамперед зацікавити, змотивувати їх, показати результативність і доцільність діяльності дошкільного закладу через позитивну динаміку в емоційному розвитку дитини, фізичному здоров'ї, навчально-розвивальних досягненнях дітей, у коректному порівнянні з їхніми попередніми результатами.

Педагогам дошкільних закладів необхідно змінити об'єкт-суб'єктні відносини, тобто усвідомити і переконати членів родини, що вони є суб'єктами освітньо-виховного процесу. А це означає, що батьки та інші члени родини не повинні бути пасивними об'єктами впливу педагогів, а мають розпочати ефективну взаємодію з вихователями та дітьми на засадах партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю.

Партнерство у спільній діяльності вихователів дошкільного закладу і батьків допускає наявність суб'єктивних інтересів кожної із сторін, але виконання практичних дій цими сторонами забезпечує здійснення виховання дошкільників. Таким чином, спільна діяльність вихователів та батьків повинна дотримуватись таких принципів: відвертість, доступність, добровільність, співробітництво.

Переходимо до розкриття сутності поняття «партнерство».

Що ми вкладаємо в поняття «партнерство»?

Словопедія визначає *партнерство* як добровільну співпрацю кількох осіб, фірм, організацій на підставі договорів, якими визначаються права, обов'язки, зобов'язання та відповідальність сторін.

Зміст партнерства в освітньому просторі розкрито у дослідженнях: Ш. Амонашвілі (особливості гуманної педагогіки); О. Коханової (психологія партнерської взаємодії в освіті); С. Максименка (психологічні проблеми модернізації освіти в Україні); В. Моргуна (педагогіка співпраці, психологія толерантності); Г. Татаринцевої (методологічні підходи до визначення поняття «партнерство»); Н. Шигонської (філософський, психологічний, соціологічний та педагогічний аспекти сутності категорії «професійна взаємодія) та інших.

Поняття «партнерство» розглядається вченими як:

– система взаємин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності (І. Бех);

– спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників (Я. Коломинський);

– організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації (М. Левківський);

– спосіб взаємин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності (Н. Бібік).

Термін «*партнерство*» визначається як:

– система взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності;

– спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників;

– організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації;

– спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності.

Педагогіка партнерства розглядається як

- напрям педагогіки;
- ключовий компонент концепції НУШ (Нової української школи);
- форма взаємодії або підхід, спрямований на розвиток продуктивних відносин;
- критерій для оцінки якості освітнього процесу;
- інноваційний педагогічний метод, технологія.

2. Ідеї педагогіки партнерства.

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

- навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський);
- ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов);
- ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов);
- вільний вибір (Ш. Амонашвілі, І. Волков та інші);
- ідея випередження (Б. Нікітін та інші);
- ідея великих блоків (І. Волков, І. Іванов, М. Щетинін);
- ідея відповідної форми (Є. Ільїн та інші) тощо.

3. Принципи педагогіки партнерства

Основні принципи, на яких будується педагогіка партнерства:

- повага до особистості та взаємоповага всіх учасників освітнього процесу;
- доброзичливе та позитивне ставлення одне до одного;
- довіра у відносинах, стосунках та спільна наполеглива праця;
- діалог — взаємодія — взаємоповага. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує уміння домовитися, вступити у діалог;

- порозуміння та ефективна комунікація задля досягнення спільної мети;
- забезпечення права вільного вибору;
- горизонтальна модель співпраці (всі учасники освітнього процесу мають бути рівноправними);
- соціальне партнерство (добровільність визнання власних обов'язків та обов'язковість їх виконання).

4. Риси педагогіки партнерства

Основні риси педагогіки партнерства:

- висування значущих цілей; визначення загальної мети, конкретних завдань, очікуваних результатів;
- розроблення плану дій із виконання стратегічних завдань, спільне планування індивідуального темпу навчання;
- методика «занурення»,
- колективна творча діяльність,
- ідея переборення пізнавальних утруднень у колективній творчій діяльності;
- об'єднання кількох тем навчального матеріалу в окремі блоки; використання опор;
- створення інтелектуального фону навчання;
- методика випереджувального навчання;
- реалізація диференційованого навчання;
- оптимізація процесу партнерської взаємодії, дослідження її ефективності, здійснення необхідного коригування, виправлення можливих помилок;
- активна участь дітей у контрольній-оцінювальній діяльності;
- самоаналіз у процесі індивідуального і колективного підведення результатів діяльності.

Тема № 1.2. ДИТИНОЦЕНТРИЗМ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

План

1. Сутність поняття «дитиноцентризм».
2. Роль вихователя дітей дошкільного віку у реалізації принципу дитиноцентризму.
3. Основні пріоритети реалізації принципу дитиноцентризму в передшкільній освіті
4. Принципи реалізації ідей дитиноцентризму.
5. Проблема індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі та його сутність.
6. Психолого-педагогічні передумови здійснення індивідуального підходу.
7. Дидактичні умови реалізації індивідуального підходу
8. Єдність здійснення індивідуального підходу в ЗДО та сім'ї в умовах педагогіки партнерства.

Виклад матеріалу:

1. Сутність поняття «дитиноцентризм».

У сучасній вітчизняній педагогіці ідеї дитиноцентризму знаходять відображення в наукових студіях І. Беха, В. Бикова, С. Білецької, О. Вишневського, М. Євтуха, О. Захаренка, І. Зязюна, К. Каліни, О. Квас, В. Кременя, М. Левківського, В. Лозової, В. Лугового, Н. Ничкало, С. Попиченко, Н. Скотної, О. Федій та ін.

Педагогіка дитиноцентризму є предметом теоретичного осмислення вчених, основою організації навчальної і виховної практики (А. Захаренко, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Актуальність упровадження ідей дитиноцентризму зумовлена тим, що дитина є центральною постаттю у всіх взаємопов'язаних процесах виховання, навчання та її розвитку для формування повноцінної особистості.

Дитиноцентризм є предметом досліджень різних наукових галузей, зокрема, філософії, педагогіки, психології, соціології тощо.

Переважає більшість сучасних учених розглядають дитиноцентризм у контексті гуманізації освітнього процесу та тлумачать його як соціально-педагогічну модель освіти, системоутворювальною метою якої є створення умов для розвитку її природних задатків і здібностей. Виокремлення в кожній дитині її сутності та особливостей створює можливість для максимального наближення навчання і виховання цієї дитини до її конкретних здібностей. Дитиноцентризм спирається на природні здібності та потреби кожної дитини, дає можливість розвивати її унікальні можливості та здібності. Головною метою дитиноцентризму є максимальне наближення навчання та виховання до вікових та індивідуальних особливостей дитини, її здібностей, можливостей та інтересів.

2. Роль вихователя дітей дошкільного віку у реалізації принципу дитиноцентризму.

Реалізація особистісно орієнтованої моделі залежить від педагога, «розумного вихователя», котрий у своїй роботі керується принципом поваги до особистості дитини та її прав (Я. Корчак). Відтак, дитиноцентризм – це особистісно орієнтована модель взаємодії дитини і дорослого, яка проявляється у формі рівноправного партнерства засобами спільної активності та діалогу, на основі емпатійності, визнання унікальності природи дитинства.

Задля створення таких педагогічних відносин педагог, на переконання Я. Корчака, має працювати над собою, а для цього пізнавати себе, різнобічно вивчати дитину, ставити її в центр своєї професійної активності.

Отже, ключовою фігурою у реалізації дитицентрованої освіти є особистість вихователя, його емоційно-ціннісне ставлення до дитини.

3. Основні пріоритети реалізації принципу дитиноцентризму в передшкільній освіті

Основними пріоритетами реалізації принципу дитиноцентризму в передшкільній освіті виступають:

- визнання самоцінності дошкільного дитинства, увага і турбота про кожну дитину, розвиток її індивідуальних здібностей та врахування її наявного індивідуального досвіду;
- збереження дитячої субкультури в організації передшкільної освіти, формування у старших дошкільників цілісної реалістичної картини світу;
- визнання дитини «центральною фігурою» навчально-виховного процесу;
- використання форм, методів, педагогічних технологій навчання з урахуванням вікових особливостей і своєрідності розвитку дитини;
- організація освітнього простору п'ятирічок з урахуванням їхнього фізичного і психологічного розвитку (Л. Божович).

4. Принципи реалізації ідей дитиноцентризму.

Принципами реалізації ідей дитиноцентризму є:

- більше хвалити – менше критикувати;
- допомагати переборювати невпевненість у власних силах;
- переконувати учнів в обов'язковому виконанні поставлених задач;
- допомагати уникнути поразки;
- визначати важливість зусиль дитини в діяльності;
- допомагати емоційно пережити не результат цілого, а навіть окремої деталі; - пояснювати заради чого здійснюється кожна діяльність.

5. Проблема індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі та його сутність.

Особливу увагу в теорії і практиці виховання дітей сьогодні приділяють проблемі індивідуального розвитку дитини. Відомо, що «індивідуальний підхід» як принцип навчання і виховання дітей завжди був присутній у педагогіці, проте його сутність завжди залишається відкритим питанням для подальших наукових досліджень. Внаслідок цього в педагогічній практиці поширилася помилкова думка про те, що здійснити індивідуалізацію в умовах суспільного виховання досить складно.

У сучасних концепціях виховання дітей відзначається важливість диференціації й індивідуалізації освітнього процесу відповідно до індивідуальних здібностей, нахилів, інтересів і потреб кожної дитини.

Окремі аспекти цієї проблеми були розкриті в працях педагогів минулого і сучасного (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Фребель, К. Ушинський, М. Пирогов, О. Духнович, Є. Водовозова, М. Монтесорі, С. Френе, С. Русова, О. Проскура, А. Богуш, В. Галузинський) та психологів (П. Блонський, Ж. Піаже, Л. Виготський, Л. Божович, Б. Ельконін та інші).

Теоретичний аналіз різноманітних історико-графічних джерел дозволив стверджувати, що проблема індивідуального підходу до особистості порушувалася уже давньогрецькими філософами та відомим римським педагогом першого століття нової ери М. Квінтіліаном.

Передумови радикального звернення до людини, орієнтація на її неповторність та індивідуальність виникли в епоху Відродження. Твори мислителів-гуманістів дали приклади гуманного виховання, спрямованого на розвиток особистісних інтересів та устремлінь, здібностей, талантів (Т. Мор, Т. Кампанела).

Певне місце в розробці проблеми індивідуального підходу у першій половині XIX ст. належить В. Белінському та О. Герцену, котрі проаналізували співвідношення між вихованням, середовищем і спадковістю.

Найбільш ґрунтовно у другій половині XIX ст. питаннями індивідуального підходу займався К.Д.Ушинський. Він першим оцінив важливість знання про психіку дитини і постійно наголошував, що ефективність формування особистості багато в чому залежить від урахування вчителем вікових чи індивідуальних особливостей дітей.

У прагненні створити наукову основу для індивідуалізації дитячих особистостей учені-педагоги другої половини XIX ст. розробляли характеристики темпераментів (М.Ф.Бунаков, С.І.Миропольський, К.Д.Ушинський, П.Д.Юркевич та інші). Усі вони спирались на античні класифікації темпераментів (Гіппократ, Гален), але кожний зробив свій конкретний внесок у вчення про різноаспектну характеристику дітей.

Одним із важливих питань у вирішенні проблеми індивідуалізації освітнього процесу представники вітчизняної прогресивної педагогічної думки вважали диференційований підхід в організації навчальної праці і залишили свої рекомендації щодо його практичного здійснення. Цікавим у цьому плані є творчий доробок М. Добролюбова, який детально описав характерні риси дітей з «уповільненим розумом» і накреслив схему конкретної роботи з ними.

Проблема індивідуального підходу до дітей не могла бути успішно вирішена без знання педагогом психології. Відомі психологи О. Запорожець, Л. Венгер, Д. Зльконін О. Леонт'єв, Г. Люблінська та ін. працювали над проблемою індивідуального підходу в зв'язку з вирішенням завдань формування особистості.

Сучасна психологія виділяє наступні істотні ознаки поняття особистості: особистість – індивідуальність, неповторне сполучення фізичних і психологічних особливостей, властиві конкретній людині, що відрізняють її від інших людей у світогляді, прагненні.

Індивідуальний підхід в освітньому процесі спрямований на те, щоб усі діти постійно одержували завдання, відповідні їхнім навчальним

можливостям, тобто працювали в повну міру сил та здібностей, у результаті чого створювалися б сприятливі умови навчання для кожної дитини.

Індивідуальний підхід – важливий принцип педагогіки, запорука ефективності педагогічного процесу. Цей підхід базується на тому, що будь-який освітній вплив здійснюється крізь призму індивідуальних особливостей конкретної дитини.

Індивідуальний підхід передбачає побудову всієї системи виховання з урахуванням фізичних і духовних особливостей особистості кожної дитини, що зумовлюється деякими природженими відмінностями або тими, що виникають внаслідок специфічних умов життя дитини та особливостей її виховання. Врахування індивідуальних відмінностей дитини є однією з важливих умов успіху у вихованні.

Індивідуальний підхід, як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання, покликаний спрямувати педагогів на діяльність, за якою дитина не об'єкт виховних впливів, а суб'єкт, партнер взаємодії. Завдання вихователя полягає в тому, щоб побачити, зрозуміти, як діти сприймають знання і їх засвоюють, як вони спілкуються, співпереживають, виявляють емоційну чутливість, поспівчувати їм за потреби, допомогти, підтримати.

Використання індивідуального підходу створює умови для розкриття здібностей кожної дитини в процесі навчання.

Отже, реалізовувати індивідуальний підхід означає брати до уваги індивідуальну своєрідність, неповторність кожної окремої дитини як особистості.

6. Психолого-педагогічні передумови здійснення індивідуального підходу

Успішне здійснення індивідуального підходу забезпечується низкою психолого-педагогічних передумов, на думку В. Кузьменко, забезпечується за рахунок:

1. Поєднання індивідуально-диференційованого підходу до кожної дитини з вихованням та формуванням дитячого колективу, оскільки індивідуальність особи найбільш повно й глибоко розкривається лише у спільній поведінці, в колективній діяльності;

2. Спирання на позитивне в характері, у рисах особистості вихованця, що запобігає закріпленню негативних проявів;

3. Необхідність пошуку причин формування певних індивідуальних відмінностей, виявлення передумов виникнення ускладнень;

4. Єдність вимог до дитини з боку всіх дорослих - педагогічного персоналу дошкільного закладу, батьків, інших близьких дорослих;

5. Системність у здійсненні індивідуального підходу, дотримання певної послідовності, поетапності.

Успіх індивідуально-диференційованого підходу значною мірою залежить від наявності дидактичного матеріалу. При розробці дидактичного матеріалу потрібно прагнути, щоб він був багатофункціональним, різним за складністю й давав можливість здійснювати рівневі диференціацію та індивідуалізацію навчання.

7. Дидактичні умови реалізації індивідуального підходу

Основними дидактичними умовами, які сприятимуть успішній реалізації індивідуального підходу до формування особистості дошкільника є необхідний рівень сформованості основних компетентностей педагога. До основних компетентностей педагога належать:

- знання загальних закономірностей індивідуального та особистісного розвитку дітей дошкільного віку;

- володіння методами вивчення індивідуальних особливостей та соціальної ситуації розвитку кожної дитини;

- спроможність здійснювати аналіз отриманої інформації;

- встановлення прогресу в розвитку кожної дитини;

- виявлення причин виникнення позитивних та негативних особливостей розвитку малюків;
- наявність навичок розроблення й комплектування індивідуалізованих освітніх програм;
- уміння працювати в команді фахівців різного рівня;
- залучення батьків до освітнього процесу з метою забезпечення наступності родинного і суспільного виховання, профілактики й корекції розладів сімейного виховання;
- сприяння виникненню різних видів самостійної практичної діяльності дитини.

В першу чергу, до основних компетентностей педагога належить його вміння зробити навчання таким, що за змістом і ступенем складності відповідає можливостям дитини; збалансоване застосування різних форм, методів та прийомів організації навчальних занять; наявність необхідного дидактичного матеріалу.

8. Єдність здійснення індивідуального підходу в ЗДО та сім'ї в умовах педагогіки партнерства

За тисячолітню історію людства склалися дві галузі виховання підростаючого покоління: сімейне і суспільне. Кожна з цих галузей являє собою соціальний інститут виховання, володіє своїми специфічними можливостями у формуванні особистості дитини. Для дитини родина є природним середовищем, що виховує. Вона накладає свій відбиток на його характер і поведження. У родині вона отримує перші уроки в пізнанні світу і знайомиться з елементарними законами життя. Родина багато в чому визначає відношення дитини до трудової діяльності, культуру його поведження, активність і ініціативність, дисциплінованість і цілу низку якостей особистості.

Вплив родини нерідко буває настільки сильним, що створюється враження, начебто характер батьків цілком передається дітям у спадщину.

Безперечно, навколишнє середовище, особливо умови домашнього побуту, впливають на формування особистості дитини. Але усе-таки ведучим фактором у всебічному розвитку людини є виховання. Отже, і в родині дитина повинна отримувати правильне виховання.

ТЕМА № 2.1.: ПРОВІДНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ

План

1. Модель групових консультацій.
2. Адлерівська модель.
3. Навчально-теоретична модель.
4. Модель чуттєвої комунікації.
5. Модель заснована на трансакційному аналізі.
6. Психоаналітична теорія.
7. Християнське виховання батьків.

Виклад матеріалу:

1. Модель групових консультацій

Модель групових консультацій – Ця теорія була розроблена Хаїмом Джінотом. Він був дитячим психотерапевтом і в 50-х роках розробив модель групової терапії для батьків. У основі цієї моделі лежить прагнення навчити батьків переорієнтувати свої установки в залежності від потреб дитини. На його думку, виховати здорову дитину можна лише тоді, коли батьки володіють розвиненою самосвідомістю, коли вони здатні сприймати свою дитину з всіма його почуттями і діяннями, і самі при цьому є щирими особистостями. Для Х. Джінота важливо, щоб батьки знали самих себе і розбиралися в своїх почуттях. Умовою розвитку самосвідомості дитини є позитивне сприйняття батьками їх батьківських функцій. Саме на це і направлена модель: батьки повинні розглядати свій батьківський досвід позитивно, не переживати ніякого почуття провини перед дітьми. Ніхто не

бажає своїй дитині нещастя, і нікого не можна зробити краще, лише повторюючи загальновідомі істини. У теорії виховання батьків, запропонованій Х. Джінотом, поєднуються почуття симпатії до батьків і шанобливого відношення до необхідності надавати їм практичну допомогу.

2. Адлерівська модель

За теорією А. Адлера, сімейна атмосфера, установки, цінності і взаємини в сім'ї є головним чинником розвитку особистості. Діти вчать і сприймають культуру через своїх батьків, тому сім'я і є та первинна група, в якій дитина формує свої ідеали, цілі життя, систему цінностей. Основними поняттями адлерівського виховання батьків є: «рівність», «співпраця», «природні результати».

3. Навчально-теоретична модель

Навчально-теоретична модель – це модель, автором якої є Б. Скіннер. В основі даної моделі лежать результати експериментальних досліджень, за допомогою яких була зроблена спроба визначити, яким чином поведінка батьків впливає на дитину. Цей напрямок ґрунтується на загальній теорії біхевіоризму. Згідно з основною ідеєю моделі, поведінка батьків міняється по мірі осмислення ними власної поведінки і поведінки дітей, а така зміна, відповідно, відбивається і на поведінці останніх. Поступово батьки опановують умінням управляти чинниками, що впливають на поведінку членів сім'ї, і регулювати взаємовідносини в сім'ї.

У розглянутій моделі підкреслюється, що поведінка батьків та їх дітей можна змінити методом переучування або навчання.

Виховання батьків полягає в їх навчанні швидким технікам поведінки. Поведінка батьків змінюється в міру осмислення ними своїх і дитячих вчинків, їх мотивів. Вони поступово оволодівають вміннями регулювання поведінку.

4. Модель чуттєвої комунікації

Основним представником моделі чуттєвої комунікації є американець Томас Гордон, погляди якого з питань сімейного виховання ґрунтуються на теорії особистості К. Роджерса. Виховання батьків за програмою Т. Гордона «Тренінг ефективності батьків» набуло великої популярності в США досліджуваного періоду. Воно поширилось і в багатьох інших країнах світу. У Фінляндії, наприклад, сімейні школи за типом Т. Гордона діють із 70-х років ХХ століття.

Зазначимо, що погляди психолога, лікаря-практика К. Роджерса на людину оптимістичні: він вірив у природну здатність людини нести добро і змінюватися в кращий бік. Запорукою здорового розвитку дитини, за К. Роджерсом, є усунення суперечностей між уявленням про те, наскільки тебе люблять і є дійсним рівнем цієї любові.

Т. Гордон у своїй теорії, заснованій на наукових положеннях К. Роджерса, концентрує увагу на комунікаційних стосунках і навичках спілкування. У центрі досліджень Т. Гордона – специфіка передачі почуттів від людини до людини. Звідси і назва теорії – модель чуттєвої комунікації. Головна мета виховання батьків за моделлю чуттєвої комунікації – засвоєння основних теоретичних понять моделі та разом із цим формування вміння користуватися отриманими знаннями на практиці.

Виховання батьків за теорією Т. Гордона передбачає такі основні завдання:

- 1) навчити батьків уважно слухати і розуміти свою дитину;
- 2) навчити батьків висловлювати свої почуття так, щоб їх могла зрозуміти дитина;
- 3) навчити батьків використовувати принцип «обидва праві» при виникненні конфліктних ситуацій, тобто навчитися розмовляти з дитиною.

За теорією Т. Гордона, будь-яка проблема має вирішуватися батьками разом із дітьми за такими напрямками:

- визначення самої проблеми;
- пошук варіантів її вирішення;

- розгляд кожного варіанту;
- вибір найбільш вдалого варіанту;
- прогнозування оцінки можливого успіху.

У моделі виховання батьків, запропонованій Т. Гордоном, знаходить висвітлення основний принцип роджерівської терапії: людина відповідальна за свій вибір і може змінити себе.

Таким чином, кожний член сім'ї несе відповідальність за свої вчинки і свій вибір. Саме в цьому позначається вплив індивідуалізму, властивого теорії К. Роджерса, що ніяк не пов'язує становлення цінностей особистості та норм її поведінки із соціальним оточенням. Ці цінності й норми з'являються всього лише як частина створюваної індивідом системи вибору.

Т. Гордон вважає, що батьки не повинні давати дитині готові рецепти поведінки на всі випадки життя, нав'язувати їй свої цінності і погляди. На противагу загальноприйнятій думці, як підкреслює вчений, інструкції до життя, які батьки активно пропонують своїм дітям, не обов'язково ведуть до позитивних наслідків, і тому батьки не повинні вимагати від дітей неухильного виконання своїх настанов. Розкриваючи своє розуміння основних критеріїв виховання, Т. Гордон вважає найважливішими дотримання щирості, терплячості, готовності до самопожертви. Принцип щирості є пріоритетним також у терапії К. Роджерса. Настанови Т. Гордона батькам щодо формування особистості дитини в умовах родинного виховання актуальні для розв'язання багатоаспектних питань підвищення педагогічної культури батьків в умовах сьогодення.

5. Модель заснована на транзакційному аналізі.

Модель, заснована на транзакційному аналізі (М. Джеймс, Д. Джонгард).

На увагу заслуговує оригінальна концепція відомого американського психотерапевта Е. Берна, засновника транзакційного методу, який допомагає знаходити прихований смисл міжособистісної взаємодії. Проведені ним дослідження засвідчили помилковість широко розповсюдженої думки, ніби

уявлення індивіда про певну ситуацію формуються виключно в момент, коли він з нею стикається. Навпаки, вже наявний до цього моменту сценарій її розвитку, значною мірою визначає те, що він у ній побачить, як сприйме, якими будуть його дії, поведінка. Звертаючись до вивчення цих явищ, Е. Берн зазначає, що індивідуальне планування посідає в житті людини важливе місце, що за певних умов може призвести до виникнення інцидентів.

Відповідно до теорії транзактного аналізу Е. Берна особистість кожного індивідуума визначається факторами, які можна назвати станами «Я». Це спосіб сприйняття дійсності, аналізу одержуваної інформації та реагування індивідуума на дійсність. Людина може це робити по-різному: по-дитячому, по-дорослому, по-батьківськи.

6. Психоаналітична теорія.

Важливе місце посідає психоаналітична теорія, предметом якої є людські емоції та міжособистісні відносини. Іноді цю теорію ще називають теорією розвитку особистості, або теорією взаємодії факторів розвитку особистості. Яскравим представником цього напрямку вважається З. Фрейд. Зосереджуючи основну увагу на розвитку дитини як особистості, на проблемах, які виникають у неї в процесі становлення, З. Фрейд розглядав поведінку як біологічний прояв інстинктів і підсвідомих мотивів, вважаючи, що людина не усвідомлює багатьох причин своєї поведінки, оскільки вони приховані від неї, а те, що відбувається з нею, є результатом діяльності підсвідомості, «зміст якої накопичується протягом усього життя». В основу цього підходу покладено ідею про наявність у структурі кожної особистості трьох взаємопов'язаних сфер: несвідоме Ід («Воно»), свідоме Его («Я») і надсвідоме Супер-Его («Над-Я»).

Отже, виховання, на його думку, має бути досягнуто за умов толерантності батьків.

7.Християнське виховання батьків.

Одним із пріоритетних завдань розвитку сучасної освіти в Україні є педагогізація сім'ї, підвищення рівня педагогічної освіти батьків і всього навколишнього соціуму. Саме тому однією з головних функцій сучасного суспільства повинна стати передача знань і досвіду з батьківського виховання. Стосовно сім'ї на перший план виходять сьогодні завдання, пов'язані з вихованням дорослих, з підготовкою їх до виконання батьківських функцій. У пошуку оптимальних шляхів, методів та форм організації педагогічної освіти батьків значну роль відіграє вивчення та творче осмислення кращих ідей дослідників як зарубіжної так і вітчизняної науки. Аналіз досліджень з проблем сім'ї та сімейного виховання свідчить про те, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів.

Християнське виховання батьків має глибоку та давню історію, оскільки церква протягом багатьох сторіч активно впливала на життя сім'ї й виховання дітей. У християнському вихованні батьків пріоритетна роль відводиться релігійним цінностям. Дитину, в першу чергу, потрібно виростити, насамперед, християнином. Необхідно підкреслити, що сьогодні в Україні церква, як і раніше, вважається оплотом сім'ї. Більшість шлюбів укладаються саме в стінах церкви. Ритуал Хрещення дитини, Пасха, Різдво, Спаса, Пречиста, Трійця вважаються сімейними святами – родина і діти в ці святкові дні перебувають у центрі уваги.

Провідним теоретиком християнського спрямування вважається американець Росс Кэмпбелл, погляди якого, багато в чому збігаються з поглядами Т. Гордона, Р. Дрейкурса, Х. Джіннота.

У системі цінностей християнського виховання батьків право і обов'язок виховання дітей належать, у першу чергу, їхнім батькам. Головна теза цього спрямування: шлюб і сім'я – це свято, це спосіб життя, який послано Богом. Згідно цих поглядів, успіх виховання дітей перебуває у прямій залежності від створення близьких і міцних стосунків між батьками. У цьому розумінні шлюб, а значить, і виховання дітей, має суспільне значення, оскільки воно

стосується всіх людей, незалежно від їх релігійних переконань або від форми складання шлюбу і виховання дітей.

В Україні прибічниками та палкими пропагандистами ідей християнського виховання батьків були видатні педагоги: Г. Ващенко та К. Ушинський. Характеризуючи традиційний український ідеал людини, Г. Ващенко перше місце відводив твердій, відданій вірі в Бога; надії на Бога та на його піклування, саме це і лягло в основу його здорового оптимізму і мужності. На думку К. Ушинського, єдиним ідеалом досконалості є вічні істини християнства, і саме на них, в першу чергу, повинно будуватися виховання батьків.

Тема № 2.3. СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ В РАМКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

План

1. Поняття «соціальні інституції», їх функції та класифікація.
2. Сім'я як соціальний інститут і природне середовище для виховання дитини: поняття сім'я, її функції, класифікація сімей
3. Роль батьків у вихованні дітей.
4. Бібліотека як традиційний соціальний інститут.
5. Школа як соціальний інститут.
6. Дитячий театр як соціальний та культурний інститут, його функції.
7. Музей як соціальний інститут.
8. Соціальний інститут туризму, та його інституціональні характеристики.

Виклад матеріалу:

1. Поняття «соціальні інституції», їх функції та класифікація.

Соціальний інститут (соціальна інституція – від лат. institution – улаштування, установлення) – певним чином організована, стандартизована

й узгоджена форма суспільних відносин, орієнтована на задоволення соціально значимих потреб.

Соціальні інститути – певні форми організації та регулювання суспільного життя (сім'я, політика, економіка, релігія, освіта, культура), що забезпечують виконання життєво важливих для суспільства функцій; охоплюють норми, зразки поведінки та систему контролю.

Сучасні заклади дошкільної освіти – соціально-педагогічна система, що взаємодіє з чималим числом організацій, підприємств, установ. Основне завдання дошкільної освіти – виховати дитину здоровою, впевненою в собі, щасливою, розумною, доброю та успішною. І одним з провідних умов досягнення поставленого завдання є розвиток взаємодії ЗДО з іншими соціальними інститутами.

Соціальні інститути – організовані об'єднання людей, що виконують певні соціально значимі функції, які забезпечують спільне досягнення цілей на основі виконаних членами своїх соціальних ролей, що задаються соціальними цінностями, нормами і зразками поведінки. Соціальні інститути створюють можливість для задоволення потреб усіх соціальних суб'єктів тим способом і в тому обсязі, які вважаються суспільством оптимальними і санкціонуються ним. Вони гарантують виконання необхідних функцій і виключення небажаних (з точки зору суспільства) форм соціальної поведінки, сприяючи безперервності та спадковості соціального життя. Соціальні інститути забезпечують інтеграцію і координацію дій соціальних суб'єктів, створюючи внутрішню стабільність соціального простору.

Соціальні інститути класифікують на основі різних критеріїв. Найпоширенішою є класифікація за критерієм цілей (змістових завдань) і сферою дії. У такому разі прийнято виокремлювати такі комплекси інститутів:

– економічні (власність, гроші, банки, господарські об'єднання різного типу) забезпечують виробництво і розподіл суспільного багатства, регулюють грошовий обіг;

– політичні (держава, Верховна Рада, суд, прокуратура) – пов’язані з встановленням, виконанням і підтриманням певної форми політичної влади, збереженням і відтворенням ідеологічних цінностей;

– культурні та виховні (наука, освіта, сім’я, релігія, різні творчі установи) – сприяють засвоєнню і відтворенню культурних, соціальних цінностей, соціалізації індивідів;

– соціальні – це добровільні об’єднання, що регулюють повсякденну соціальну поведінку людей, міжособистісні стосунки.

Соціальні інститути виконують у суспільстві низку *функцій*, серед них виділяють *явні* та *латентні*.

Явні функції – формуються і декларуються в нормативних актах (законах, постановах), статутах.

Латентні функції виражаються у непередбачених результатах діяльності інститутів або осіб, що представляють їх. Існує низка функцій, які є загальними для всіх соціальних інститутів:

– *стабілізуюча* – забезпечує порядок та межі, в яких повинна протікати поведінка кожного члена інституту;

– *регулятивна* – полягає у регулюванні за допомогою норм, правил поведінки, санкцій дії індивідів у межах соціальних відносин (забезпечується виконання бажаних дій і усунення небажаної поведінки);

– *інтегративна* – полягає у згуртуванні прагнень, дій, відносин індивідів, що загалом забезпечує соціальну стабільність суспільства;

– *трансляюча* – транслює досвід, цінності, норми культури з покоління в покоління;

– *комунікативна* – інформація, що вироблена в інституті, поширюється як усередині інституту з метою управління та контролю за дотриманням норм, так і у взаємодіях між інститутами.

Взаємодія з кожним з партнерів базується на наступних принципах:

- 1) добровільність,
- 2) рівноправність сторін,

- 3) повага до інтересів один одного,
- 4) дотримання законів та інших нормативних актів.

Організована співпраця з соціальними інститутами (партнерами) дозволяє вибудувувати єдиний освітній простір, використовувати максимум можливостей для розвитку інтересів дітей та їхніх індивідуальних можливостей, вирішувати освітні завдання, тим самим, підвищувати якість освітніх послуг.

2. Сім'я як соціальний інститут і природне середовище для виховання дитини: поняття сім'я, її функції, класифікація.

Існує безліч дефініцій поняття «сім'я». Усі вони відбивають той стан у теорії соціальної та соціально-педагогічної роботи, коли предметом її вивчення стає сім'я як соціальний інститут, мала група й система взаємовідносин.

Сім'я – соціальний інститут і водночас мала соціальна група, що має історично визначену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення. Протягом усього життєвого шляху особистості сім'я є тим найближчим мікросоціальним оточенням, яке опосередковує і визначає своєрідність її життєдіяльності, тому сім'я виступає провідним мікрофактором соціалізації особистості. Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства.

Розглядаючи сім'ю в якості певного соціального інституту, слід зазначити, що єдиного для всіх галузей науки і законодавства формулювання поняття сім'ї немає. Спірною є і сама необхідність цього, оскільки критерії, що характеризують сімейний союз досить різноманітні. Доволі різні і практичні умови відмежування даної сім'ї у конкретних випадках.

Належне функціонування сім'ї як соціального інституту є вкрай необхідним для суспільства тому, що саме тут відбувається соціалізація

дитини. Соціалізація визначається як процес входження людини в соціальне середовище, його адаптація до умов життя в певному суспільстві Сім'я є першим і єдиним на певному етапі формування особистості інститутом соціалізації.

В процесі свого розвитку сім'я набула функцій, які тільки в сукупності забезпечують повноцінність її існування, саморозвитку та широку життєдіяльність як соціального інституту, а саме: господарсько-економічну, репродуктивну, комунікативну, виховну, рекреативну, психотерапевтичну. Усі функції між собою тісно пов'язані. Неможливість виконання сім'єю однієї функції веде за собою прорахунки у виконанні іншої функції.

Розглянемо кожен функцію сім'ї та визначимо, як сучасна сім'я справляється з її виконанням.

Матеріально-економічна функція. Сім'я повинна брати участь у суспільному виробництві, здобувати професію, заробляти собі на життя (формуванню власний бюджет), на відновлення втрачених на виробництві сил. Чи може сучасна сім'я ефективно виконувати цю функцію? Як свідчать дані соціологічних досліджень, переважна більшість сімей має життєвий рівень нижче прожиткового мінімуму; більше 50% цих сімей перебувають за межею бідності, а прибуток молоді сім'ї у двічі нижчий за необхідні потреби. Крім того, чимало молодих людей не зайнято або не повністю зайнято у системі суспільного виробництва внаслідок його кризового стану, скорочень; мають нестабільний заробіток. Тому, щоб утримувати сім'ю, люди змушені займатися так званою комерційною діяльністю. Особливо важко сім'ям, які виховують малих дітей, неповним, багатодітним сім'ям. Означені явища стають причиною зубожіння сімей, що позначається на здоров'ї членів сім'ї, їх інтелектуальному розвитку, а в майбутньому – на розвитку суспільства, генофонді країни.

Житлово-побутова функція – забезпечення сім'ї житлом, ведення домашнього господарства, організація домашнього господарства, організація домашнього побуту. Дана функція тісно пов'язана з попередньою. За даними

соціологічних досліджень лише 5-7% молодих сімей, що беруть шлюб, забезпеченні власним житлом. Через 5 років спільного проживання власне житло мають 23% молодих сімей, інші або проживають з батьками, або наймають (48,5%) окрему квартиру чи кімнату в гуртожитках (особливо це стосується студентської сім'ї). Молоді сім'ї навіть не мають чітких перспектив щодо одержання житла. Усі ці негаразди негативно позначаються на організації домашнього побуту і загалом – на мікрокліматі сім'ї.

Отже, в активний період життя, сприятливий для здобуття професії, вдосконалення професійних якостей, народження та виховання дітей, молода сім'я не має належних економічних та побутових умов для свого становлення, нормального розвитку та виховання здорового покоління.

Репродуктивна (демографічна) функція – полягає у відтворенні життя, продовженні людського роду, тобто в народженні дітей. Мається на увазі відтворення не тільки кількісне, а й якісне (народження фізично і психічно здорового покоління, без біологічних і психічних аномалій). Як відомо, для відтворення населення та його природного приросту кожна сім'я повинна мати двох або трьох дітей. Статистичні дані свідчать про те, що особливістю сучасної сім'ї є її малодітність (більшість сімей, десь біля 52%, має одну дитину), бездітність, відкладення народження дітей на невизначений період. Тобто, населення України має тенденцію до старіння та вимирання. Означений процес торкнувся й сільської місцевості, де раніше в сім'ях налічувалося двоє-трьох, а то й більше дітей. Нині більшість сільських сімей також має лише одну дитину.

Комунікативна функція – передбачає створення сприятливого сімейного мікроклімату, необхідного для психічно-емоційного відтворення сил членів сім'ї, внутрісімейного спілкування подружжя, батьків і дітей, сім'ї та оточуючого мікро- і макросередовища, а також її спілкування з духовними та інтелектуальними надбаннями суспільства (засоби масової інформації, література, мистецтво тощо). Психологічний клімат сім'ї – стійкий емоційний настрій, результат особливостей і якості взаємостосунків членів

сім'ї. Психологічний клімат сім'ї може змінюватись і залежати від самих членів сім'ї. Він може бути сприятливим, несприятливим (конфлікти, сварки, знервованість), суперечливим (чи то повна злагода, чи то сварки). Характерні ознаки сприятливого сімейного мікроклімату: згуртованість членів сім'ї, доброзичливість почуття захищеності, терпимість, взаємна повага, взаємодопомога, чуйність, співчуття, прагнення допомагати один одному, співпереживання, відповідальність за сім'ю та кожного її члена. Велике значення для психологічного клімату сім'ї має внутрісімейне спілкування.

Сімейний мікроклімат, на який впливають стійкий позитивний емоційний настрій, взаєморозуміння, доброзичливість, позначається на настрої членів сім'ї, загальному стилі їхнього життя. У такій сім'ї наявне бажання разом проводити вільний час, вихідні дні, відпустку. Вона відкрита як для внутрісімейного (між подружжям, подружжям і дітьми, подружжям і батьками), так і для позасімейного (з друзями, сусідами, знайомими) спілкування, створює душевний комфорт, рятує від нервових перевантажень. Знервованість, відсутність побутових вигод, постійна роздратованість, грубість, сварки, чвари, піклування лише про власний комфорт, відсутність милосердя у членів сім'ї призводять до негативного емоційно-психологічного мікроклімату. Такі життєві умови подружжя, а також дітей зумовлюють депресивні стани, емоційне перенапруження, дефіцит позитивних емоцій, стресові ситуації. До останніх можуть призводити невміння раціонально вирішувати матеріально-економічні та житлово-побутові проблеми, сексуальна дисгармонія, конфліктність, що прогресує на основі алкоголізму, аморальної поведінки, наявності у членів сім'ї таких якостей особистості, як ревності, надмірна образливість, егоїзм, небажання поступатись власними інтересами, зручностями заради ближнього. Останнім часом у сім'ях, особливо молодих, спостерігається багато розлучень. В умовах соціально-психологічного стресу молодь по суті не підготовлена ні морально, ні матеріально до створення сім'ї, не бажає мати дітей. За статистичними даними, 40% шлюбів, зареєстрованих на території України,

розпадаються. Найчастіше причиною розлучень стає відсутність взаєморозуміння з партнером, а у кожному п'ятому випадку шлюб розпадається через проблеми із алкоголем у чоловіків. Крім того, стали поширеними деформовані шлюбно-сімейні процеси: молодь не хоче офіційно реєструвати шлюб, народжувати дітей, відкладаючи це до кращих часів. Усі ці явища призводять до зростання кількості позашлюбних дітей серед дуже молодих матерів, в тому числі у неповнолітніх матерів.

Збільшується кількість неповних сімей, діти у таких сім'ях не мають належного матеріального забезпечення. Крім того, виховання дитини одним з батьків, переважно матір'ю, часто негативно відбивається на формуванні особистості як хлопчика, так і дівчинки. У благополучній сім'ї всі проблеми, як правило, мають раціональні способи розв'язання, не зачіпаючи інтереси будь-кого з її членів: кожний має свої свободи, можливості задовольняти власні потреби. Дезорганізація шлюбно-сімейних відносин призводить до зниження соціальної активності людини, позначається на її працездатності, погіршує стан психічного та фізичного здоров'я, негативно впливає на процес сімейного виховання, збільшує кількість дитячих захворювань, сприяє появі важковиховуваності, формуванню ранньої девіантної поведінки, невротичних, психологічних розладів, збільшенню суїцидних вчинків. Розпаданню шлюбів сприяють не тільки складні матеріально-економічні та житлово-побутові умови сім'ї, а медично-соціальна, соціально-психологічна і психолого-педагогічна невідповідність молоді до сімейного життя, невміння раціонально розв'язати сімейні проблеми і запобігати конфліктним ситуаціям, відсутність правових, юридичних, медичних, економічних, сексологічних, наркологічних і психолого-педагогічних знань, необхідних для молодого подружжя.

Виховна функція – полягає у передачі дітям дорослими членами сім'ї соціального досвіду. Адекватне сімейне виховання розвиває здібності, здорові інтереси та потреби дитини, формує правильний світогляд, позитивне ставлення до праці, сприяє прищепленню гуманних моральних якостей,

розумінню необхідності дотримуватися правових і моральних норм життя, поведінки, що сприяє розвитку фізичної досконалості дітей, зміцненню їхнього психічного здоров'я, виробленню навичок санітарно-гігієнічної культури. Зазначена функція – одна з найважливіших. Її мета – передача підростаючим поколінням у процесі входження в систему суспільних відносин соціального досвіду, знань, орієнтацій, норм і ролей, умінь і навичок, необхідних для моральної життєдіяльності. Успіх виховання залежить від виховного потенціалу сім'ї, який у свою чергу залежить від її матеріальних і побутових умов, чисельності та структури сім'ї, взаєностосунків, які складаються між всіма членами родини, особистого прикладу батьків, їх педагогічної культури, специфіки самого процесу сімейного виховання. Соціальна ситуація, у якій перебуває сучасна сім'я, призводить до того, що, виховуючи дітей, батьки стикаються з цілим рядом проблем. Зважаючи на те, що суспільством ставиться завдання посилити сімейне виховання, заклади освіти та соціальні служби мають допомагати сім'ї у створенні сприятливих психолого-педагогічних та емоційно-моральних умов для повноцінного виховання дітей, розвитку їхніх пізнавальних інтересів, фізичного удосконалення, нормального спілкування з батьками та іншими членами сім'ї; у набутті батьками умінь, необхідних для вирішення складних проблем сімейного виховання. Вимога сучасного суспільства поліпшити якість сімейного виховання та підвищити відповідальність батьків за виховання дітей часто стикається з проблемою матеріальної незабезпеченості сім'ї, зосередженості батьків на пошуках коштів для того, щоб, насамперед, забезпечити їх нормальним харчуванням, одягом, тобто задовольнити фізичні потреби дитини. Внаслідок цього духовний розвиток дитини залишається часто поза увагою батьків, на нього не вистачає вже ні сил, ні часу. Тому постає завдання про підготовку батьків до якісного виконання батьківських обов'язків.

Рекреативна функція – організація вільного часу та відпочинку сім'ї. Рекреативна діяльність сім'ї здійснюється в будні й вихідні дні, а також під

час відпустки. Вона виконує роль збереження сім'ї як цілісної одиниці, зміцнює сім'ю, закріплює кращі традиції, має велике значення у вихованні дітей, емоційному єднанні подружжя. Крім того, дана функція має значення для розвитку інтересів і потреб особистості, виконує культурну роль, формуючи, розвиваючи та виховуючи культурні, моральні і духовні цінності та норми. У стабільній сім'ї вищезазначена функція постійно трансформується й розвивається. У дезорганізованих сім'ях дана функція по суті руйнується або виконується частково. Це спостерігається і в повсякденному житті, коли члени сім'ї повертаються додому з роботи. У цей період вільний час сім'ї призначений для відновлення фізичних, моральних та емоційних сил, витрачених протягом трудового дня. Крім відновлення витрачених сил, людина мусить подбати про свій духовний та інтелектуальний розвиток. І дуже важливо, щоб це стосувалося кожного з членів подружжя і дітей. Під час відпустки майже весь час можна присвятити дозвіллю, що може найбільше сприяти розвитку особистості. Проблема реалізації рекреативної функції сучасної сім'ї полягає в тому, що зараз обмежені умови для раціонального проведення вільного часу. Адже фінансові проблеми, про що ми вже згадували, не дають можливості відвідувати кіно, театри, концерти, виставки, музеї, кафе і ресторани, реалізовувати свої потреби у відпочинку, оздоровлювати сім'ю в санаторії, будинках відпочинку, на морі, відправляти дітей у літній табір, мандрувати. Найреальніший спосіб відпочинку – поїхати до батьків у село, родичів або знайомих. Отже, сім'я має дуже обмежені можливості для духовного розвитку своїх членів. Незадовільні житлові умови більшості сучасних сімей і вимушеність проводити своє дозвілля здебільшого вдома можуть призводити до роздратованості, негативного стереотипу поведінки в сім'ї.

Отже, ми розглянули основні форми життєдіяльності сім'ї – її функції. Як бачимо, всі функції між собою тісно пов'язані.

Кожна сім'я відрізняється одна від одної такими основними параметрами:

- соціально-культурний – освітній рівень подружжя, їх участь у житті суспільства;
- соціально-економічний – майнові характеристики сім'ї, зайнятість подружжя у сфері суспільного виробництва;
- техніко-гігієнічний – умови проживання, обладнання житла, особливості способу життя;
- демографічний – кількість членів сім'ї.

Дотепер у вітчизняній науці не існує усталеної класифікації сім'ї, побудованої на певних критеріях та ознаках. Розглянемо систематизовану типологію сімей. Види сімей:

За складом:

- Нуклеарна сім'я (з двох поколінь – батьків та дітей)
- Складна сім'я (сім'я з кількох поколінь)
- Неповна сім'я (з одним з батьків та дітьми).

Серед них вирізняють такі категорії сімей:

- сім'ї, де помер чи загинув один з батьків (діти-напівсироти);
- сім'ї, де батьки офіційно розлучені; сім'ї,
- де батьки офіційно не розлучені, але не проживають разом).
- материнська сім'я (жінка, яка не була в шлюбі (одинока мати), та дитина або діти)
- заміщена, або вторинно-шлюбна сім'я.

Серед них також можна вирізнити такі категорії сімей:

- заміщена сім'я з появою тільки дорослого члена сім'ї;
- заміщена сім'я із появою дорослого разом із своїми дітьми – «зведені» брати і сестри;
- заміщена сім'я, в якій народилась спільна дитина і є діти від першого шлюбу.

За кількістю дітей:

- Бездітна сім'я

- Однодітна сім'я
- Малодітна сім'я (з двома дітьми)
- Багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, - до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років (Абзац одинадцятий статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» в редакції Закону № 3525VI від 16.06.2011р. Друге речення абзацу одинадцятого статті 1 набирає чинності з 1 січня 2012 р.).

За наявності нерідних дітей:

Опікунська сім'я. Серед них вирізняють:

- сім'ї з опікою / піклуванням над дитиною сиротою – дитина, в якій померли чи загинули батьки;
- сім'ї з опікою/піклуванням над дітьми, позбавленими батьківського піклування
- діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки,
 - а також підкинуті діти,
 - діти, батьки яких невідомі,
 - діти, від яких відмовились батьки,

- безпритульні діти.

Прийомна сім'я – сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання і спільне проживання (ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»).

Дитячий будинок сімейного типу – окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування (ст.1 Закону України «Про охорону дитинства»).

За сімейним стажем:

- молода сім'я,
- сім'я середнього шлюбного віку,
- зріла сім'я.

За типом главенства в сім'ї:

- демократична (партнерська) сім'я,
- авторитарна (домінаторна) сім'я.

За національним (етнічним) складом:

- однонаціональна сім'я,
- міжнаціональна сім'я,
- сім'я з громадян різних держав,
- сім'я з осіб різного віросповідання.

За місцем проживання:

- міська,
- сільська,
- віддалена сім'ї.

За рівнем матеріального достатку:

- сім'я з середнім матеріальним достатком;
- малозабезпечена сім'я;
- сім'я, що перебуває за межею бідності;
- заможна сім'я;

– елітарна сім'я.

За професійною діяльністю подружжя:

- робітнича,
- фермерська

За соціальним складом:

- Соціально гомогенні (однорідні) сім'ї;
- Соціально гетерогенні (неоднорідні) сім'ї.

За особливими умовами сімейного життя:

- Студентська сім'я.
- Сім'ї трудових мігрантів (так звані дистанційні сім'ї) – сім'ї, де обоє батьків (у випадку неповної сім'ї – батько чи мати) виїхали за межі України для працевлаштування і відсутні більше 6-ти місяців.

– Сім'я у громадянському шлюбі або позашлюбна сім'я (батьки проживають разом, але офіційно їх шлюб не зареєстрований).

- Сім'ї біженців.

Сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах. До них належать:

- сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самостійно, у зв'язку з інвалідністю батьків або дітей;
- сім'ї, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- неповнолітні одинокі матері (батьки), яким потрібна підтримка;
- сім'ї, члени яких перебували чи перебувають на державному утриманні.

За віком батьків:

- батьки віком до 30 років;
- батьки середнього віку (від 30 до 50 років);
- батьки похилого віку (після 50 років).

За морально-культурним рівнем батьків: високий, середній, низький.

За станом здоров'я батьків чи дітей:

- не мають проблем із здоров'ям;
- часто хворіючі;
- мають хронічні захворювання різного характеру;
- мають інвалідність;
- мають статус постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС.

За якістю сімейних взаємин та особливостями впливу сімейного благополуччя на становлення дитини як особистості:

- благополучні сім'ї;
- превентивні сім'ї (сім'ї, у яких проблеми мають незначний прояв і знаходяться на початковій стадії розвитку неблагополуччя);
- сім'ї «групи ризику» (зовні благополучні; конфліктні; кризові);
- неблагополучні сім'ї (сім'ї зі стійкими конфліктами у взаємостосунках між подружжям, батьками і дітьми; сім'ї з алко- чи наркозалежними членами);
- сім'ї з низьким морально-культурним рівнем батьків;
- сім'ї з насильством щодо членів родини; сім'ї, де є засуджені чи ув'язнені;
- сім'ї, де є серйозні помилки і прорахунки у вихованні дітей;
- сім'ї, що втратили всяку життєву перспективу, інертні стосовно своєї долі і долі власних дітей.

За соціальною спрямованістю сім'ї:

- суспільно-спрямована сім'я;
- асоціальна сім'я (безвідповідальне батьківство; насильство в сім'ї, алкоголізм, наркоманія тощо).

Педагоги ЗДО повинні постійно співпрацювати з батьками дітей.

Педагогіка партнерства має ґрунтуватися на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі всіх учасників навчального процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;

- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;
- забезпеченні права вільного вибору;
- горизонтальній моделі співпраці (всі учасники навчального процесу мають бути рівноправними);
- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковість їх виконання).

3. Роль батьків у вихованні дітей

Сім'я є незамінним, глибоко специфічним соціальним інститутом розвитку особистості. Протягом усього життя родина є найважливішим компонентом мікросередовища, а для дитини, особливо в перші роки її життя, вплив сім'ї домінує над усіма іншими впливами, значною мірою визначаючи її життєвий шлях у майбутньому. Саме в сім'ї закладаються основи ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формується її характер. Вплив сім'ї на розвиток особистості залежить від її складу, морально-психологічного клімату, соціальної орієнтації, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування кожного з них з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, кола сімейних інтересів тощо. Особливе значення для розвитку особистості дитини мають наступні умови:

- *Батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини.* Довірливі, щиросердечні стосунки сприяють тому, що діти поважають батьків, захоплюються ними і прагнуть бути схожими на них, що в кінцевому рахунку формує в них позитивні моральні якості. Діти, які відчують турботу, любов і довіру батьків, вчаться так само ставитися до інших.
- *Частота й інтенсивність спілкування батьків з дітьми.* Завдяки частому й інтенсивному спілкуванню з батьками (особливо якщо воно демократичне) дитина переймає і засвоює батьківські цінності та норми.

– *Сімейна дисципліна, методи виховання, які використовуються батьками.* Сімейна дисципліна впливає на моральний розвиток дітей, коли проводиться в життя не хаотично, а послідовно; коли підтримується за допомогою довірливого спілкування і переконування, а не зовнішнього контролю; коли між дітьми і батьками складаються демократичні стосунки, а не процвітає всюдозволеність чи деспотизм.

Одним з найважливіших аспектів дисципліни є послідовність дій батьків та їхня взаємна узгодженість. Непослідовність вимог створює в сім'ї нестабільну, нервову обстановку, що, природно, не сприяє моральному розвитку дітей, а іноді призводить до їх ворожості і навіть протиправних вчинків.

Батьки, які надають перевагу методу переконування і порадам, справляють більш позитивний вплив, ніж ті, хто суворо контролює дітей. Використовуючи методи, спрямовані на розуміння і внутрішнє прийняття певних цінностей, батьки домагаються їх засвоєння дітьми. Пояснення і заохочення з метою направити чи виправити поведінку дитини сприяють моральному розвитку, у той час як фізичні покарання і постійні дорікання призводять нерідко до антисоціальної поведінки і правопорушень.

Батьки, що покладаються на каральні методи, не досягають справжньої мети: формування у дітей совісності, уміння плідно спілкуватися і взаємодіяти з навколишніми. Жорстокі покарання, особливо на тлі негативних у цілому відносин, ведуть до того, що дитина виростає черстою, байдужою, недисциплінованою. Замість того щоб виховати чуйність, такі методи послаблюють чутливість, діти звикають боятися і ненавидіти, вони не хочуть піклуватися про інших, не прагнуть заслужити схвалення. Підлітка можна змусити підкоритися, але як тільки загроза покарання ззовні зникає, його поведінка стає потенційно антисоціальною.

Зайва поблажливість з боку батьків також веде до відставання в соціалізації і моральному розвитку дитини, оскільки дітям не допомагають навчитися контролювати себе. При відсутності зовнішнього регулювання

дитина залишається мов би поза мораллю Дітям необхідне батьківське керівництво. Без нього вони можуть вирости «зіпсованими» і швидше за все будуть зазнавати репресій з боку ровесників за відсутність поваги до інших людей, самоконтролю, витримки, внутрішнього стрижня.

– *Приклад батьків.* Важливо, щоб батьки самі були моральними людьми, якщо вони прагнуть прищепити своїм дітям моральні норми і цінності. Багаторічні дослідження дорослих, які у підлітковому віці були засуджені за антигромадську поведінку, свідчать, що в період становлення на них найсильніше вплинула антисоціальна поведінка батьків. На жаль, є родини, де складаються несприятливі умови для виховання дитини. До них належать сім'ї, уражені алкоголізмом, з аморальною поведінкою батьків, низьким культурним та освітнім рівнем, поганими житловими умовами та недостатнім матеріальним забезпеченням, конфліктністю у взаєминах між членами родини. До неблагополучних зараховують і зовні благополучні родини, у яких систематично припускаються серйозних помилок в сімейному вихованні внаслідок несприятливих взаємин між членами родини, педагогічної неосвіченості, низького рівня педагогічної культури. Діти з таких сімей, незважаючи на матеріальний «достаток, виростають озлобленими, замкненими, з порушеною вольовою активністю». У деяких сім'ях батьки цікавляться лише успішністю дітей у школі. Питання морального виховання, поведінки дітей, взаємин із товаришами, статусу їхньої дитини в класному колективі таких батьків не хвилюють.

Ні про які контакти у стосунках батьків і дітей не може бути і мови у сім'ях, де переважає надмірна суворість у ставленні до дитини, застосовуються антипедагогічні засоби впливу. Деякі батьки не враховують вікових та індивідуальних особливостей дітей, їхніх інтересів, здібностей. Особливо гостро це відчувається, коли діти переходять у підлітковий вік. У таких родинях дитина відчуває себе чужою, страждає від браку взаєморозуміння з батьками.

Найбільш поширеними помилками сімейного виховання є невміння батьків знаходити адекватні вікові дитини прийоми і методи виховання, неузгодженість виховного впливу дорослих членів сім'ї, а також впливу сім'ї і школи, вчителя. Ці помилки часто не усвідомлюються батьками, і тому виправлення їх вимагає від класного керівника високої професійної майстерності, такту і терпіння.

4. Бібліотека як традиційний соціальний інститут

Серед багатьох соціальних інституцій важливе місце займає бібліотека, яка завжди несе відповідальність за удосконалення читацької діяльності та виховання культури читання.

Соціальна функція сучасної бібліотеки полягає у забезпеченні всім членам суспільства доступу до зафіксованих знань, встановлення комунікацій із зовнішнім світом. Зміна місії зумовлена суттєвим посиленням значення знань як каталізатора суспільного розвитку і можливістю їх мобільного поширення в інтерактивному режимі.

Бібліотека – культурно-освітня та науково-інформаційна установа, що збирає і зберігає друковані та рукописні матеріали, організовує громадське користування літературою, проводить довідково-бібліографічну роботу.

Бібліотеку розглядають як соціальний інститут, розуміючи при цьому історичні форми організації та регулювання різних сфер соціального життя. Бібліотека є своєрідним дзеркалом суспільства, його історичною пам'яттю. Вона надає можливість усім бажаючим залучитись до досвіду минулого і теперішнього, до культур різних країн, перегорнути сторінки трагедій та досягнень людської історії.

Важливими принципами роботи бібліотеки є :

- адресність послуг,
- подальший пошук ефективних форм обслуговування,
- масштабність комунікацій, зокрема спрямованих на розвиток творчого читання.

На рівні філософських понять бібліотека може бути представлена з однієї сторони на рівні абстрактного мислення як щось ідеальне, духовне, яке можна зрозуміти уявою, як символ культури.

З іншої сторони бібліотеку можна розглядати на рівні предметного мислення як реальне зібрання книг та інших носіїв інформації, як конкретний заклад з його позитивними сторонами і недоліками.

Бібліотека була і є просвітницьким закладом, який суттєво відрізняється від інших організацій системи освіти. Ця відмінність полягає у виборі напрямків освіти і самоосвіти, в індивідуальному відборі джерел і засобів для підвищення рівня знань і культури. Досить часто сьогодні і в Україні, і за кордоном бібліотеки реорганізують свою діяльність перетворюючись у дозвіллеві центри, головна функція яких організація неформального спілкування читачів, зустрічей з цікавими людьми, інформування про літературно-художні новинки.

Функція бібліотеки – відповідь на запитання, що саме бібліотека робить для суспільства, які завдання допомагає вирішити, які обов'язки покладає на неї суспільство. Функції бібліотеки історично змінюються: книгосховище, бібліотека для широкої публіки, інформаційний заклад.

Соціальна функція сучасної бібліотеки полягає у забезпеченні всім членам суспільства доступу до зафіксованих знань, встановлення комунікацій із зовнішнім світом. Зміна місії зумовлена суттєвим посиленням значення знань як каталізатора суспільного розвитку і можливістю їх мобільного поширення в інтерактивному режимі.

Бібліотека займає почесне місце серед освітніх та комунікаційних інститутів.

Бібліотека вирішує педагогічну функцію, організацію культурного дозвілля.

Бібліотека виконує також виховну місію, коли спрямовує читання своїх читачів з педагогічною метою (рекомендація літератури).

Бібліотека на відміну від школи має інший принцип: школа зобов'язує учнів вчитись. Вона ж пропонує свої послуги, не примушуючи своїх користувачів.

За бібліотекою, як і за іншими закладами культури, завжди була закріплена просвітницька функція. Бібліотекознавець Н. Добриніна, аналізуючи просвітницьку функцію сучасної бібліотеки справедливо зазначає, що на фоні інформаційних можливостей бібліотек, «ця функція стає більш вагомю і необхідною». Просвітництво по своїй суті передбачає розповсюдження знання і освіти, то просвітницька функція включає в себе освітню функцію.

Бібліотека є необхідним елементом освітньої системи, сприяє формуванню особистості, соціально адекватної актуальним потребам суспільства знань, здатною отримувати, використовувати та інтерпретувати існуючі культурні зразки, а також створювати нові культурні форми, нове знання.

Педагогічне партнерство ЗДО, школи з бібліотекою дозволяє домогтися ефективного освітнього результату, а саме:

- підвищення інтересу до читання,
- сприйняття і ознайомлення з художньою творчістю,
- виховати любов до книги,
- розширити кругозір та збагатити уявлення дітей про навколишній світ,
- виховати патріотизм.
- прищепити норми етикету поведінки в суспільстві.

На сучасному етапі розвитку бібліотеки проходить постійна її диференціація, з'являються:

- ділові бібліотеки,
- бібліотеки духовної літератури,
- бібліотеки музеї,
- бібліотеки-салони,
- бібліотеки-театри,

- бібліотеки – центри національної культури,
- бібліотеки – центри дозвілля молоді,
- бібліотеки – центри сучасного бестселера,
- бібліотеки – культурні центри.

Один із розповсюджених типів бібліотек – бібліотека сімейного читання, що має у наявності певну педагогічну програму, що відображає специфіку роботи з читачами-батьками і дітьми, сприяє підвищенню рівня психолого-педагогічної грамотності батьків, вихованню культури спілкування в сім'ї, залучення батьків до рекомендації книг своїм дітям, збагачення їх читацького досвіду власними інтересами, відродження традицій сучасних читань, розширення можливостей для різних любительських занять

Таким чином, бібліотека є необхідним елементом освітньої системи, сприяє формуванню особистості, соціально адекватної актуальним потребам суспільства знань, здатною отримувати, використовувати та інтерпретувати існуючі культурні зразки, а також створювати нові культурні форми, нове знання.

5. Школа як соціальний інститут.

Будь-який функціональний інститут виникає й функціонує, виконуючи ту чи іншу необхідну життєву функцію. Соціальний інститут забезпечує нас основними навичками та установками, визначає конкретні норми, устанавлюючи свої суспільні рамки.

Школа як соціальний інститут виконує роль штучно сформованого природного життєвого середовища, який функціонує як маленький світ зі своїм умовним поділом на материки (класи), держави (початкова, середня, старша школа) з гілками правління (директор, завуч, учитель), народ (учні). Тут уперше відкриваються межі понять «добре та погано», «чисто та брудно», «вірно й невірно», «друг і ворог», «начальник і підлеглий», «бідний

і заможний». Цей перелік можна продовжувати ще і ще, адже школа дає ґрунт, основу для життя, на якій, як на фундаменті, тримається все.

Школа утворена за замовленням соціуму й виконує його соціальне замовлення. Про школу як соціальний інститут американський педагог Дж. Дьюї казав, що «школа поступово може створити такий тип суспільства, який нам хотілося би бачити. Впливаючи на розум у цьому напрямку, ми поступово змінили б і доросле суспільство». Крім цього, важливим є той фактор, що школа є такою, яким є вчитель, який не тільки виконує свій професійний обов'язок, а і стоїть на передових позиціях прогресу.

Школа виступає не тільки як соціальний інститут для передачі знань, а і як інститут загальної соціалізації дітей. Якщо ми народжуємось і стаємо індивідами, то тільки школа стає першою життєвою бібліотекою, яка розкладає книги життєвих навичок на полиці. Школа формує модель поведінки не тільки індивіда, а і його співіснування із суспільством. Якщо дім і заклад дошкільної освіти дають установку на визначення «можна – не можна», то школа ставить акценти на термінах «необхідність», «обов'язок», «право», «правило». Тобто стає керманичем людських дій, а іноді й першовідкривачем талантів. Вона спрямовує на соціально вірну дорогу й коректує похибки в баченні світу, при цьому не на диктуючи свої доктрини та ідеології.

Школа перша знайомить учня з тими особливостями життя, які ускладнюватимуть існування особистості. Тут учень уперше усвідомлює (здебільшого з настанов учителя), що життя складається не лише із забав і відпочинку, а швидше це є наслідком їх успішного засвоєння правил, яких необхідно дотримуватись у соціумі, та обов'язків, які принесуть людині визнання, ім'я, цінність.

Окрім обов'язків школа дає певні права, що узагальнюють картину коректного балансування із суспільством: школа дає право бути почутим. Тут ми вперше можемо висловити свою думку, а що головне, навчитись її формулювати. У житті людина без власного «я» не вважається повноцінним

індивідом. Школа дає право самостійності, учить бути незалежним. Відбувається відрив дитини від батьків, які іноді своєю опікою притуплюють спостережливість і кмітливість дитини, розвиваючи в ній невпевненість і залежність у діях, де не приймають участь батьківські настанови та допомоги. Школа дає право знати. Усе, що потрібно тут, – слухати та спостерігати, тоді зі школи можна винести величезний багаж умінь і навичок (а не тільки знань), які сприятимуть кращій адаптації в самостійному житті.

Найголовніше у школі те, що вона є школою життя, вона обережно й повільно готує учнів до великого світу, іноді різко вдаряючи несподіванкою, а іноді закладаючи сумніви у своїй меті. Проте тільки школа є тією ланкою життя, коли ми ще все можемо виправити та змінити, можемо довчити й удосконалити. Доросле життя, як правило, таких шансів не дає.

Школа як соціальний інститут – не тільки наукове визначення чи метафора, це шлях, яким проходить кожна людина незалежно від її статусу, психології, матеріального становища. Це шлях перемог і поразок, вірних рішень і помилкових учинків, пізнання й визнання, здобутих знань і почутих настанов. Школа – це церква для духовності, це сумління для моралі, бібліотека для освіти й життя для життя. Тільки освоївши мету й завдання шкільного вчителя, ми зможемо всі ці здобутки столітньої практики передати учням, які продовжать те, що робить їхній учитель.

Школа визначає такі основні суспільні обов'язки:

– першим і незаперечним обов'язком є освіта. Вона за законами держави обов'язкова, але не примусова. Це один із недосконалих факторів демократизму, проте відомості про такий обов'язок є у свідомості кожного громадянина держави. Згодом шкільна освіта дає нам можливість закінчувати ВНЗ і працювати. Якщо ми пов'язані зі школою, то зобов'язані вчитись або вчити;

– ми володіємо досвідом і знаннями тих, хто нас навчає, але школа перед нами ставить ще одне завдання – самоосвіту. Домашні завдання, позакласна робота, самостійне опрацювання виховують у нас терпимість,

наполегливість, ретельність. Саме в самоосвіті ми пізнаємо самих себе, самотійно визначаючи своє покликання й роль у суспільстві. Тобто саме у школі ми остаточно визначаємо напрям (у переважній більшості) роду занять у житті;

– ще одним обов'язком є виховання духовності. Обов'язковою установкою у шкільному навчанні є проєкція на духовність особистості. Обов'язком, який визначає школа, є норми суспільної поведінки, яка вчить доброті, співчуттю, взаємодопомозі, повазі й вихованості. Але базувати такі норми необхідно тільки як настановчий, а не примусовий елемент, адже в іншому випадку можна наштовхнутись на спротив.

Окрім обов'язків школа дає певні права, що узагальнюють картину коректного балансування із суспільством:

– школа дає право бути почутим. Тут ми вперше можемо висловити свою думку, а що головне, навчитись її формулювати. У житті людина без власного «я» не вважається повноцінним індивідом;

– школа дає право самотійності, учить бути незалежним. Відбувається відрив дитини від батьків, які іноді своєю опікою притуплюють спостережливість і кмітливість дитини, розвиваючи в ній невпевненість і залежність у діях, де не приймають участь батьківські настанови та допомоги.

– школа дає право знати. Усе, що потрібно тут, - слухати та спостерігати, тоді зі школи можна винести величезний багаж умінь і навичок (а не тільки знань), які сприятимуть кращій адаптації в самотійному житті.

Найголовніше у школі те, що вона є школою життя, вона обережно й повільно готує учнів до великого світу, іноді різко вдаряючи несподіванкою, а іноді закладаючи сумніви у своїй меті.

Проте тільки школа є тією ланкою життя, коли ми ще все можемо виправити та змінити, можемо довчити й удосконалити. Доросле життя, як правило, таких шансів не дає.

Школа як соціальний інститут – це не тільки наукове визначення чи метафора, це шлях, яким проходить кожна людина незалежно від її статусу, психології, матеріального становища. Це шлях перемог і поразок, вірних рішень і помилкових учинків, пізнання й визнання, здобутих знань і почутих настанов.

Школа – це церква для духовності, це сумління для моралі, бібліотека для освіти й життя для життя.

Тільки освоївши мету й завдання шкільного вчителя, ми зможемо всі ці здобутки столітньої практики передати учням, які продовжать те, що робить їхній учитель.

6. Дитячий театр як соціальний та культурний інститут, його функції

Виходячи з класифікації соціальних інститутів, дитячий театр є соціальним, і разом з тим культурним інститутом.

Соціальний контроль у ньому встановлюється за допомогою норм, закріплених у громадській думці, традиціях, звичаях. Не дивлячись на це, театр продовжує займати важливе місце в житті суспільства та виконує низку функцій: естетичну, розважальну, комунікативну, соціалізуючу, компенсаторну, ігрову, нормативну тощо.

Функція соціалізації. У театрі людина занурюється в ілюзорний світ образів і живе там разом з його героями, в результаті особистість органічно долучається до певних соціальних цінностей, засвоює досвід, накопичений суспільством в ході його розвитку. Мистецтво театру розширює межі реального життєвого досвіду, дає людині можливість прожити безліч життів в уяві. Таким чином, глядачі засвоюють моделі соціальної дії, в яких втілюються вимоги, що пред'являються до людини в даному суспільстві, той тип свідомості і поведінки, яке суспільство хотіло б зробити реальним і загальним.

Індивідуалізуюча функція. Театр сприяє соціокультурної самореалізації особистості, розвитку її індивідуальних задатків, здібностей, обдарувань. Як і всі мистецтво в цілому, театр допомагає особистості в її духовному самовизначенні, знаходження свого самосвідомості, затвердження своєї неповторної індивідуальності.

Виховна функція. Основна мета функціонування театру як соціального інституту – ідейно-моральний розвиток глядачів засобами театру, вироблення знань і уявлень про світ і людину, формування орієнтацій і цілей повсякденної поведінки. Театральне мистецтво намагається спонукати людей проникнутися ідеалами і нормами суспільства, в якому вони живуть.

Проте, одна з найважливіших функцій театру – *пізнавальна*. Завдяки їй здійснюється передача соціального досвіду від одного покоління до іншого, від одних країн і народів до інших. Театр виступає одним із способів пізнання дійсності. Для того щоб стати членом певного соціуму, громадянином людині мало засвоїти найзагальніші закони, йому необхідно знати реальне життя, увібрати в себе духовний і життєвий досвід поколінь, інакше він не зможе по-справжньому орієнтуватися в світі, свідомо і продуктивно діяти. Театр відображає життя цілісно в різноманітті життєвих проявів. Театр розширює межі людського досвіду, він є одним із засобів збереження і передачі раціонального і емоційного досвіду людства.

Соціально-регулювальна функція театру полягає у тому, щоб гармонізувати, удосконалювати життя соціуму, утверджувати високі смисли людського буття.

Надзвичайно важливою є роль театру для налагодження повноцінного спілкування людей, насамперед дітей та молоді, особливо у наш час, коли спостерігається надмірне занурення юного покоління у світ віртуальних взаємин.

Театр як інститут також виконує виховну та культурну функції, які покликані забезпечувати розвиток культури суспільства в цілому та окремої особистості зокрема, передавати культурні цінності.

Велич театру – у його здатності бути грандіозним вмістилищем морального й соціального досвіду людства, у його здатності дати безсмертя людському духу. З раннього дитинства мистецтво входить у людське життя у вигляді пісень, ігор, танців, казок, театральних вистав та сотнями інших шляхів, безперервно поглиблюючи свій вплив, формуючи споконвіку й донині людські душі.

Сьогодні в закладі дошкільної освіти доцільно використовувати такі види дитячих театрів:

1. Театр іграшок.
2. Настільний театр.
3. Пальчиковий театр.
4. Театр рукавичок.
5. Ляльковий театр.
6. Тіньовий театр.
7. Фланелеграф.

Це основні, можна сказати улюблені, знані та найбільш поширені види дитячих театрів.

Але також використовуються в роботі з дітьми й інші види театрів. Вони не такі розповсюджені, але не менш цікаві. Це такі театри:

- театр «Кокон»;
- театр смикунчиків;
- театр маріонеток;
- театр ляльок, яких водять по підлозі;
- театр «бібабо»;
- стільчиковий театр;
- паличковий театр тощо.

Театр – засіб соціальної орієнтації, тому що саме емоційно-творчий характер сприйняття, допомагає глядачу використати отриману театральну інформацію в арсеналі життєвого досвіду. Людина отримує наочний урок

того, як можна і як не можна виражати свої почуття, як повинно поступати в тій або інакшій ситуації.

Так, за допомогою ототожнення себе з героєм, глядач ставить себе в порівняння з носієм соціальних норм, у нього з'являється стимул наблизитися до етичного ідеалу. Через почуття вільного вибору, естетичну насолоду і творчу активність глядач дає свою оцінку безлічі варіантів людської поведінки.

7. Музей як соціальний інститут.

Музеї, які є скарбницями культури, центрами культурно-духовного відродження народу, сприяють гуманізації суспільства, ствердженню української нації як частини світової спільноти.

Якщо спробувати прослідкувати процес становлення соціального інституту музею, то можна виділити деякі його етапи:

– По-перше, виникнення потреби у зберіганні досягнень людства в різних галузях.

– По-друге, існування спільної мети в тому чи іншому суспільстві. Тобто, виникнення музеїв відбувається тоді, коли співпадають цілі суспільства і окремих спільнот (колекціонерів, патріотів, які намагаються зберегти культурно-історичну спадщину тощо) і окремих особистостей.

– По-третє, поява цінностей і правил поведінки. З повою музею формується нове ціннісне відношення до минулого, яке зосереджується в предметах.

– По-четверте, цінності і музейні правила поведінки закріплюються в моралі та праві.

Музей як соціальний інститут відповідає низці ознак, що відрізняють його від інших соціальних явищ. Це, насамперед, механізм соціальної регуляції відносин. Музей повинен здійснювати контроль за формуванням, використанням і зберіганням експонатів. Оскільки поведінка особистості в рамках соціального інституту являється досить передбаченою, а діяльність

інституту є регулярною, то у відповідності з даною ознакою інституту, діяльність музею повинна бути регулярною, передбаченою, а поведінка особистості в рамках музею прогнозованою. Наприклад, можна прогнозувати поведінку відвідувача музею і співробітника, виявивши типове у їх поведінці.

В музеї як соціальному інституті є чіткий розподіл праці, який здійснюється за декількома напрямками: науково-дослідницьким, експозиційним, реставраційним, фондovим, маркетинговим тощо.

Крім того, будь-який соціальний інститут має певні культурні символи. Наприклад, в інституті держави – герб, прапор.

В музеї культурні символи розрізняються у відповідності з їх типами і видами. Музей відтворює елементи і природного середовища, і культурно-історичного. Культурне середовище, представлене в музеї, відображає історичні особливості епохи з різних позицій.

Заклади освіти (ЗДО, школа) під час педагогічного партнерства з музеєм як соціальним інститутом, ставлять перед собою таку мету – створити усі необхідні умови для формування інтересу до пізнання історії та культури наших предків у дітей дошкільного віку.

Під час екскурсії в музеї :

- діти знайомляться з елементами матеріальної культури, що включає в себе знайомство з житлом, предметами побуту, знаряддя праці, одягом, національними стравами;

- розвивають у дітей інтерес до культури українського народу через знайомство зі звичаями, обрядами, традиціями, народною творчістю, мистецтвом;

- розвивають творчі та пізнавальні здібності у дітей з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;

- реалізують ідею активного виховання громадянина України, виховують патріотизм до малої батьківщини, прищеплюючи любов до Батьківщини, української культури, мови, природи;

– об'єднують зусилля ЗДО, краєзнавчого музею та сім'ї, створюючи єдиний контекст виховання і розвитку на основі спільної мети, змісту і педагогічних технологій.

Отже, музей як соціальний інститут – це установа, яка координує і організує діяльність людей по збереженню минулого, передачі знань про нього.

8. Соціальний інститут туризму, та його інституціональні характеристики.

Сфера туризму як соціальний інститут стала предметом наукових досліджень у другій половині ХХ ст. у зв'язку з соціальними трансформаціями та глобалізацією. Серед зарубіжних учених, які займаються дослідженням проблем сфери туризму як соціального феномену, необхідно відзначити С. Коєна, Д. Маккенела, Д. Белла, З. Роджена, Д. Бурстін, Д. Уррі, Е. Гідденса та Н. Грабена.

Необхідно зазначити, що як соціальний інститут сфера туризму істотно відрізняється від інших інституційних утворень суспільства, що зумовлено специфікою функціональних завдань, які реалізуються в його рамках. Сьогодні туризм – це не тільки сфера здійснення приватних або групових потреб та інтересів (або ж сегмент ринку послуг), а й певних соціальних відносин між суб'єктами туристичної взаємодії, які мають стійку специфіку та структуру. Тому необхідно розглядати особливості сфери туризму як соціального інституту, що має велике значення в системі соціальних зв'язків та відносин у сучасному суспільстві.

У соціумі наявна низка індикаторів, які дають змогу стверджувати, що туризм виконує функції соціального інституту. Найбільше значення мають духовно-моральні та соціокультурні компоненти, які зумовлюють місце туризму в соціумі, поряд з важливими економічними і політичними функціями в сучасному глобальному інформаційному суспільстві.

Аналізуючи вплив туризму на життя населення, вчені виокремлюють не тільки позитивні, а й його негативні аспекти.

До позитивних аспектів віднесено: створення робочих місць; збільшення доходів, що веде до підвищення рівня життя місцевого населення; прискорення процесу урбанізації; розвиток міських служб, інфраструктури, культурних організацій; прискорення соціальних і культурних процесів; відродження культурних цінностей; розвиток народної творчості, традицій, звичаїв, народних ремесел, підвищення попиту на сільгосппродукцію і товари місцевого виробництва; охорону та відновлення місцевих пам'яток культури; розширення природних комплексів; підвищення привабливості регіону; пожвавлення місцевого культурного життя.

До негативних аспектів належать: поляризація та комерціалізація інтересів різних груп населення, зростання частки некваліфікованої праці, відхилень від суспільних норм поведінки (алкоголізм, хуліганство, проституція), «ерозія» сім'ї (розлучення, поверхове ставлення молоді до життя), комерціалізація культури, втрата самобутності конкретного туристського напрямку, конфлікти між місцевим населенням і туристами.

Однак, незважаючи на те, що туризм є поняттям соціальним, у даний час як галузь ринкової економіки він перетворився на суто комерційний вид діяльності.

У процесі туристської діяльності закладаються основи особистості – духовної, високоморальної, соціально спрямованої на інших, яка вільно й відповідально визначає свою позицію серед інших.

У дітей виховується культура власних бажань та інтересів, розвиваються почуттєва та волюва сфери, формуються базові якості особистості, вищі потреби Педагогічне партнерство розширює межі взаємодії, з'являються нові можливості співпраці між освітніми, соціальними, культурними організаціями.

Туризм як нетрадиційна форма відпочинку та оздоровлення формування життєвої компетентності набув сьогодні великого поширення. Пішохідні прогулянки та екскурсії за межі дитячої установи представляють собою вид дитячого туризму. Завдання оздоровлення в туристичних походах розв'язуються через правильну побудову розпорядку дня, раціонально організоване проходження маршруту з дотриманням оптимального чергування фізичного навантаження та активного відпочинку, доцільне використання впливу природних чинників на всі системи організму, дотримання правил особистої та громадської гігієни.

Таким чином, туризм як форма роботи складається з трьох важливих аспектів: оздоровчого, виховного й пізнавального.

Виокремлюємо такі види туристичної діяльності, як пішохідні переходи, прогулянки-походи, екскурсії, цільові прогулянки, походи вихідного дня разом з батьками, під час яких діти ознайомлюються з правилами поведінки у природі, на маршруті, набувають початкових навичок орієнтування на місцевості, опановують основні елементи техніки туризму, освоюють основи топографії (план, карта місцевості, вивчають умовні знаки на карті, складають план спортзали, групової кімнати, території дошкільного навчального заклад тощо, беруть участь в іграх-пошуках, де необхідне вміння читати і креслити плани та карти місцевості).

У процесі туристської діяльності закладаються основи особистості – духовної, високоморальної, соціально спрямованої на інших, яка вільно й відповідально визначає свою позицію серед інших. У дітей виховується культура власних бажань та інтересів, розвиваються почуттєва та волява сфери, формуються базові якості особистості, вищі потреби.

Тема № 2.4. : ПЕДАГОГИ ТА БАТЬКИ В РАМКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

План

1. Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства: формальне й неформальне спілкування, основні види педагогічного спілкування.
2. Особистісні якості педагога.
3. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства
4. Ефективні форми налагодження партнерських взаємин.
5. Стилi батьківського виховання

Виклад матеріалу:

1. Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства: формальне й неформальне спілкування, основні види педагогічного спілкування.

Один із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства – педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства – педагогічне спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками.

Залучаючи батьків до освітнього процесу, педагоги мають розуміти переваги такої співпраці для усіх: дітей, батьків і вчителів чи вихователів. Проблема взаємодії між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Так, у 60-70 роках ХХ століття Р. Бенедикт, О. Больнов, Р. Лохнер, М. Мід, Б. Ананьєв, К. Корсак, В. Куліков здійснили наукові розвідки того чи іншого аспекту партнерства в контексті освітніх змін.

Актуальні питання загальної проблеми взаємодії родини та дошкільного закладу у формуванні особистості дитини висвітлені у роботах Л. Загiк, В. Іванової, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Маркової, Л. Островської.

Робота з батьками – це складна й важлива частина діяльності педагога, що включає:

- підвищення рівня педагогічних знань, умінь і навичок батьків;

- допомога педагогів батькам у сімейному вихованні для створення необхідних умов правильного виховання дітей;

- взаємодія вихователів і батьків у процесі розвитку дітей.

Можна виділити й основні завдання, що стоять перед дошкільним закладом в роботі з батьками:

- вивчення родин дітей;
- залучення батьків до активної участі в діяльності дошкільної установи;
- вивчення сімейного досвіду виховання й навчання дітей;
- освіта батьків в області педагогіки й дитячої психології.

Спілкування – це взаємодія двох чи більше людей, під час якої між ними відбувається обмін інформацією пізнавального або ефективно-оціночного характеру.

Педагогічне спілкування – це професійне спілкування педагога з учнями в процесі навчання і виховання.

Педагогічне спілкування:

- спрямоване на створення умов для всебічного розвитку особистості;
- дозволяє керувати соціально-психологічними процесами в колективі;
- дозволяє забезпечувати працездатний психологічний клімат.

У професійному спілкуванні педагога розрізняють три стилі:

Демократичний стиль спілкування – члени колективу беруть участь в обговоренні завдань, які стоять перед колективом. Рішення приймається спільно.

Авторитарний – у відносинах керівника з підлеглими переважає суворість, жорсткі методи керівництва, підлеглі виступають лише в ролі виконавців, не беруть участі в прийнятті рішень.

Ліберальний – керівник обмежується переконаннями, вмовляннями, при цьому відсутня єдина лінія й належна вимогливість.

Головна мета педагогічного спілкування педагога з батьками вихованців – це побудувати партнерські стосунки та забезпечити психолого-педагогічний супровід сімейного виховання. Щоб досягти цієї мети, потрібно майстерно володіти ефективними технологіями спілкування.

На організацію ефективної взаємодії із сім'ями негативно впливають такі чинники:

- надмірна вимогливість до батьків;
- навіювання батькам негативного образу дитини;
- невпевненість вихователя у своїй правоті;
- невміння вихователя поглянути на ситуацію з позиції батьків.

Також виокремлюють *формальне й неформальне спілкування*:

Формальне спілкування – це спілкування, що обумовлене соціальними функціями, регламентоване як за змістом, так і за формою.

Неформальне спілкування – це спілкування, що наповнене суб'єктивним особистим змістом, обумовлене тими особистісними відносинами, які склалися між партнерами.

Неформальне спілкування відбувається здебільшого у випадках, коли педагог зайнятий іншими справами. Важливим для усіх форм спілкування є активне слухання. Оскільки під час неформального спілкування вчитель не завжди має час і можливість приділити цьому належну увагу, тоді він чи вона може запропонувати окрему зустріч і спілкування набуває формального характеру: «Я бачу, що у вас є багато запитань щодо навчання Андрійка, а у мене зараз мало часу. Пропоную домовитися про зустріч в інший зручний для вас час».

Особливо варто звернути увагу під час спілкування з батьками:

- Слухайте уважно. Дайте це зрозуміти, зосередивши свою увагу на іншій людині й дивлячись на неї. Будьте уважними, намагайтесь не відволікатися, у тому числі й на власні думки.

- Давайте короткі стимулюючі відповіді (кивання, відповіді на кшталт: «О, так?», «А потім?»), переконайтеся, що ваш співрозмовник бачить, що ви

слухаєте його уважно й готові продовжити спілкування з ним. Не переривайте співрозмовника – дайте йому можливість закінчити речення.

- Ставте відкриті запитання, які дадуть співрозмовнику змогу глибше зрозуміти суть проблеми. Наприклад: «Що ви маєте на увазі?», «Не могли б ви навести приклад?» або «Чи не хочете ви розповісти про це більше?»

- Майте на увазі, що інша людина має свої відчуття і думки. Не нав'язуйте свої ідеї, думки, відчуття, поради.

- Проявляйте співчуття не лише словами, а й поведінкою.

- Намагайтеся зрозуміти почуття і думки співрозмовника. Звертайте увагу на міміку, яка супроводжує розмову, наприклад, вираз обличчя. Звертайте увагу на манеру розмовляти – інтонацію, силу голосу тощо.
- Слухайте не лише слова, а й почуття, які ховаються за ними.

- Наприкінці розмови підсумуйте своїми словами те, що інші хотіли донести до вас.

- Активне слухання потребує достатньо часу – тому сплануйте цей час заздалегідь.

Зазвичай спілкування відбувається при особистій зустрічі з батьками, але може відбуватися за допомогою інших засобів – телефонні дзвінки, написання листів електронною поштою, спілкування у соціальних мережах тощо.

2. Особистісні якості педагога.

Характер спілкування педагога з батьками зазвичай обумовлений такими особистими якостями педагога:

- психолого-педагогічною підготовкою;
- комунікативною культурою;
- психологічною готовністю до спілкування.

Педагогічне спілкування з батьками буде малоефективним, якщо у вихователя бракує хоча б однієї із зазначених якостей, а діадичне

спілкування (спілкування двох) у цьому випадку і взагалі неможливо налагодити.

Є два суттєві шляхи успішної співпраці:

1. Постійне, чітке, двостороннє педагогічне спілкування.
2. Різні способи залучення батьків до освітнього процесу.

Зазначимо, що педагогічна діяльність потребує спілкування постійного і тривалого. Тому вихователі з нерозвиненою комунікабельністю швидко стомлюються, роздратовуються і не отримують задоволення від своєї діяльності загалом.

3. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення й відповідних цілеспрямованих дій: постійному аналізі власної педагогічної діяльності, орієнтованої на самоосвіту; відстеження результативності своєї роботи через систему моніторингу. А саме головне: прийшло покоління digitalnative (цифрове рідне) – тобто, це діти, які самі створюють контент для різних каналів. Вони очікують від сучасної освіти більшої самостійності, незалежності і меншої кількості авторитетів.

Змінюються і вимоги до вчителя: він сьогодні не ретранслятор, а вчитель – коуч, тренер, фасилітатор. Якщо раніше вчитель лише давав готові відповіді на питання, то нині ця траєкторія змінилась. Сьогодні вчитель допомагає учням сформулювати власні питання, вчить їх правильно ставити й шукати на них відповіді. Вчитель має робити виклики учням, мотивувати їх добиватися більшого, надихати створювати, тобто виконувати роль тьютора (це той, хто допомагає, індивідуально працює, виявляє освітні запити, планує освітню діяльність, організує рефлексію, проектує наступні кроки в освіті, застосовує методи навчання, заснованих на співпраці, активній участі дитини в навчанні).

Переваги для вчителя:

- Отримання від батьків додаткової інформації про дітей.
- Надання батьками допомоги в організації освітнього середовища, виготовленні навчальних матеріалів.
- Надання допомоги батьками у проведенні окремих навчальних занять – проведення екскурсії, під час проектної діяльності.
- Участь батьків у навчальному процесі збільшує їхню повагу до роботи вчителя.

4. Ефективні форми налагодження партнерських взаємин

Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників освітнього процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети.

Педагогічне партнерство закладу дошкільної освіти з іншими зацікавленими особами може мати різні форми і рівні:

- партнерство всередині системи освіти між соціальними групами професійної спільноти;
- партнерство працівників освітньої організації з представниками інших сфер;
- партнерство зі спонсорами, благодійними організаціями.

Взаємодія ЗДО з соціумом включає в себе наступні напрямки:

- роботу з державними структурами та органами місцевого самоврядування;
- взаємодія з установами освіти, науки і культури;
- взаємодія з установами охорони здоров'я;
- роботу з сім'ями вихованців ЗДО.

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання:

- колективно-групова робота,

- колективна творча робота,
- робота в мікрогрупах,
- робота в змінних групах,
- ігрова діяльність.

Форми налагодження партнерських взаємин педагога з батьками можуть бути:

- *колективними* (університет педагогічних знань, батьківські збори, конференції, зустрічі з батьками, засідання „круглого столу”, вечори запитань і відповідей, засідання батьківського комітету, дні відкритих дверей, семінари-практикуми, створення групи батьків-порадників, спільні свята, спортивні змагання, відпочинок у вихідні дні тощо),

- *індивідуальними* (вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до дошкільного закладу, консультації, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, бесіди тощо),

- *груповими* (консультації, клуби взаємодопомоги, школа молодих батьків, гуртки за інтересами, вечори запитань та відповідей, зустрічі з цікавими людьми),

- *наочно-письмовими* (батьківські куточки, тематичні стенди, ширмочки, планшети, папки-пересувки, дошка оголошень, інформаційні листки, анкетування, скринька пропозицій, неформальні листи, родинні газети, педагогічна бібліотека)

- *наочно-інформаційними* (виставки дитячих робіт, магнітофонні записи бесід з дошкільниками, відеофрагменти організації різних видів діяльності, реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання).

Навчальний тренінг – це форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Він ґрунтується на постійній взаємодії учасників задля пошуку відповідей на важливі запитання. Крім того, тренінги базуються на принципах рівноправності та партнерства,

що дозволяє краще розвивати педагогічні можливості батьків. Тренінг – інтерактивна форма навчання батьків, яка передбачає набуття батьками певних знань та вмінь. У тренінгу використовуються ігри, дискусії, аналіз ситуації, вправи, лекції, семінари, консультації. Під час проведення тренінгу слід дотримуватись таких правил: учасники потребують допомоги; необхідно всіляко заохочувати батьків до пошуку адекватних, морально зумовлених рішень, а не нав'язувати їм готові моделі поведінки; ставлення до учасників повинно мати характер співробітництва, коли кожний з них відчуває, що його поважають і цінують, а не маніпулюють ним, примушуючи обирати певний вид дій; забезпечення атмосфери комфорту (вільне висловлювання думок, ідей, здійснення дій і вчинків); кожна вправа тренінгу є не алгоритмом, а моментом «переживання» досвіду певної поведінки

Педагогічний практикум – це спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв'язання навчальних та педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники мають змоделювати конфліктну ситуацію (яка може відбутися у реальному житті) та знайти способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми. Практикум – це форма вироблення у батьків педагогічних умінь у вихованні дітей, ефективного вирішення педагогічних ситуацій, це своєрідне тренування педагогічного мислення батьків-вихователів. Мета педагогічного практикуму – це закріпити інформацію та свідомо використовувати отримані знання у вирішенні конкретних завдань, що передбачає самостійне читання педагогічної літератури та виконання певних завдань-рекомендацій

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

Ділова гра – форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення

проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову. Успіх дискусії залежить від її підготовки. Головний принцип дискусії – повага до позиції будь-якого учасника. До проведення дискусії доцільно підготувати виставку педагогічної літератури для батьків

Індивідуальні зустрічі дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчання кожної дитини. Це дає можливість предметно вивчити успішність учня, оцінити його успіхи та визначити проблемні точки у навчальному процесі. На відміну від батьківських зборів, регулярні індивідуальні зустрічі з батьками є практикою, що не так часто використовується у навчальних закладах, хоча вона є надзвичайно важливою у процесі спілкування з батьками. Першу зустріч з батьками потрібно провести ще до початку навчального року. Мета цієї зустрічі – знайомство. Під час цієї зустрічі вчитель зустрічається з дитиною, її батьками, дізнається про очікування батьків щодо навчання своєї дитини та починає встановлювати відкриті, дружні стосунки.

Окрім названих форм налагодження партнерських взаємин педагога з батьками є *батьківські збори та інші форми роботи з батьками*. Чим більше деталей ви продумаете і сплануєте, тим ефективніше пройдуть ваші збори і батьки залишаться задоволеними як результатами, так і процесом.

Колективні батьківські збори – це одна з найпоширеніших форм роботи з батьками. Їх готує і проводить педагог. Це форма здійснення педагогічного навчання батьків, обговорення питань, засіб формування батьківського колективу. Збори бувають загальні і групові.

В. Котирло рекомендувала в старших дошкільних групах проводити настановчі збори, на яких ознайомлюють батьків із завданнями психологічної підготовки дітей до школи. На зборах розглядають актуальні педагогічні проблеми, докладно обговорюють найістотніші питання виховання дітей, добре ілюструючи його конкретними фактами з життя дітей групи. Чергову тематику зборів обирають батьки.

В. Сластьонін підкреслював різноманітність видів батьківських зборів: організаційні, тематичні, збори-диспути, підсумкові (чвертні) і т. д.

Батьківські збори проводяться групові й загальні (для батьків усього закладу). Загальні – організуються 2-3 рази на рік. На яких обговорюють завдання на новий навчальний рік, результати освітньої роботи, питання фізичного виховання й проблеми літнього оздоровчого періоду. На загальні збори можна запросити лікаря або представника методичної служби міста. Передбачаються виступи батьків. Групові – проводяться раз в 2-3 місяці. На обговорення виносять 2-3 питання (одне питання готує вихователь, по іншими можна запропонувати виступити батькам або комусь із фахівців). Зі звіту про виконання рішення зборів повинні починатися наступні збори. На зборах також вибирають Батьківський комітет, метою якого є захист законних інтересів своїх дітей, а також надання допомоги педагогічному колективу в реалізації завдань дошкільного закладу (допомагає дитячому саду в оформленні приміщень, у придбанні необхідних посібників для навчання і виховання дітей, в організації ремонту установи, бере участь у проведенні батьківських зборів).

Лекція – це форма психолого-педагогічної просвіти, яка розкриває сутність тієї чи іншої проблеми виховання. Найкращий лектор – це учитель-вихователь, який знає інтереси, проблеми і клопоти батьків. Головне в лекції – науковий аналіз виховних явищ, ситуацій.

Конференція – форма педагогічної просвіти, яка передбачає розширення, поглиблення і закріплення знань про виховання дітей і була популярною у 60-ті роки. Тема конференції повинна бути конкретною, повідомлятися

заздалегідь. Конференції можуть бути науково-практичними, теоретичними, читацькими, з обміну досвідом, конференціями матерів, батьків. Її проведення супроводжується виставкою дитячих робіт, педагогічною літературою для батьків, їхніми виступами, концертами художньої самодіяльності, розповсюдженням пам'яток для батьків та дітей тощо. Зауважимо, що теми виступів на конференціях повинні розкривати одну центральну проблем

Рольові ігри – форма колективної творчої діяльності з вивчення рівня сформованості педагогічних умінь учасників. Методика рольової гри передбачає визначення теми, розподіл ролей між учасниками гри, попереднє обговорення можливих позицій і варіантів поведінки учасників гри.

Відвідування занять – це така форма педагогічного пропагування, яка дає змогу показати батькам роботу дитячого садка, методи навчання і виховання дітей, щоб потім вони використали їх у сімейному вихованні. Цікаво, що таке проникнення в життя дитячого садка дає змогу батькам побачити свою дитину в дитячому колективі й іноді відкриває її з нового для них боку. Педагог звертає увагу батьків на характер взаємовідносин дітей на заняттях і разом з батьками аналізує побачене, шукає причини відхилень, якщо такі є, у поведінці дітей.

Зустрічі за «круглим столом» – така форма роботи з батьками сприяє підвищенню їхньої педагогічної культури, допомагає виробити єдині підходи у вихованні дошкільників. Зміст зустрічі – допомогти батькам проникнути у сутність проблеми, розібратися в технології її вирішення, знайти правильний шлях свого і спільного з вихователем впливу на дітей.

Бесіда – це найбільш поширена і доступна форма індивідуальної роботи з батьками, яка передбачає цілеспрямовану організацію обміну думками. Зміст бесід визначається виховними завданнями, які стосуються окремого індивіда чи групи дітей. За формою проведення визначають бесіди фронтальні, індивідуальні, групові, а також розрізняють заплановані та епізодичні бесіди, прогнозуючі і не передбачувані.

В бесіді потрібно чітко визначити мету: що необхідно з'ясувати, чим можемо допомогти. Зміст бесіди має бути значимий для батьків, щоб спонукав до висловлення. Потрібно тільки говорити, але й слухати батьків, виражати свою зацікавленість, доброзичливість, адже під час бесіди батьки більш охоче і відверто розповідають про ті прикраси, які часом можуть бути в сім'ї, про занепокоєння, яке викликає поведінка дитини, про успіхи дитини.

Індивідуальні бесіди можуть проходити з ініціативи вихователя або батьків. Виходячи з плану роботи, індивідуальних бесід з батьками, відвідувань сім'ї, спостережень за поведінкою дітей у групі, вихователь підбирає матеріал для колективних бесід-консультацій, групових і загальних батьківських зборів.

Відвідування сімей – ефективна форма індивідуальної роботи педагога з батьками, встановлення контакту з сім'єю. Під час відвідування сім'ї вихователь знайомиться з умовами життя дитини, розмовляє з батьками про характер дитини, її інтереси і нахили, про ставлення до батьків, дає поради щодо виховання дитини, інформує батьків про успіхи їхньої дитини.

Це дозволяє вихователю познайомитися з загальною атмосферою в сім'ї, з досвідом сімейного виховання. Також відвідування дають вихователю можливість спілкуватися і з іншими членами сім'ї, які часто беруть участь у вихованні дитини (з сестрами і братами, бабусями і дідусями).

Необхідно заздалегідь погодити з батьками зручний для них час відвідування, а також визначити мету свого візиту. Під час візиту треба бути доброзичливим та не допускати критики, поради (одичні!) давати тактовно, ненав'язливо. Поведінка і настрої дитини (радісний, розкутий, притихлий, збентежений, привітний) також допоможуть зрозуміти психологічний клімат родини. Інших членів сім'ї теж потрібно залучити до бесіди. Наприклад, неувага до бабусі, яка в основному займається вихованням онука, може звести нанівець цей візит, а в деяких випадках навіть викликати конфлікт.

Вихователь, аналізуючи поведінку дошкільника в дитячому садку та порівнюючи її з поведінкою вдома, разом з батьками шукає правильні прийоми педагогічного впливу. У результаті відвідування дітей вдома, індивідуальних бесід з батьками, проведення опитувань складається уявлення про реальні виховні можливості кожної сім'ї (взаємини між батьками і дітьми, між дорослими членами родини, ступінь батьківського авторитету, увага батьків до дітей, методи виховання, засоби заохочення і покарання). Зазначимо, що особливо відповідальні перші відвідини. Від того, як вони відбудуться, багато в чому залежить встановлення довір'я і контакту між вихователями і батьками. На наш погляд – це допомагає знайти правильний підхід до дітей, полегшує подальшу роботу з батьками. Ми вважаємо, що саме відвідування підказують теми бесід з батьками, консультацій, тематику матеріалів для «батьківських куточків». Важливо відразу після відвідування продумати, якщо в цьому є потреба, характер роботи як з дитиною, так і з батьками.

Чергування батьків – це така форма роботи з батьками, під час якої вони більш глибоко знайомляться з режимом закладу, вимогами, які пред'являють до дітей у питаннях самостійності, поведінки, спостерігають, а й іноді беруть участь у навчально-виховному процесі.

Консультації – це форма роботи з батьками, яка передбачає надання батькам педагогами необхідної допомоги з різних проблем сімейного виховання. Консультації можуть бути: за кількістю сімей (індивідуальні, групові, масові); за участю членів сім'ї (з усією сім'єю, з батьком, матір'ю і дитиною); за місцем проведення. У спілкуванні з батьками педагог повинен проявляти максимум тактовності. Педагогам слід дотримуватись таких принципів успішного консультування: довірливі стосунки, взаємоповага, зацікавленість, компетентність. Тематику консультацій слід визначати індивідуально, диференційовано, враховуючи вік батьків, їхню педагогічну спрямованість.

Бувають консультації плановими (що намічають заздалегідь) і позаплановими (призначаються ініціативи завідувача або вихователя, і на прохання самих батьків). На групові консультації можна запрошувати батьків різних груп, що мають однакові проблеми або, навпаки, успіхи у вихованні (примхливі діти; діти з яскраво вираженими здібностями до малювання, музики). Цілями консультації є засвоєння батьками певних знань, умінь; допомога їм у розв'язанні проблемних питань. Форми проведення консультацій різні (кваліфіковане повідомлення фахівця з наступним обговоренням; обговорення статті, заздалегідь прочитаної всіма запрошеними консультацію; практичне заняття, наприклад, на тему «Як розучувати з дітьми вірші»).

Батьківські куточки – це наочно-письмова форма взаємодії з батьками. У «батьківських куточках» розміщують короткі тексти на педагогічні теми, консультації, відповіді на запитання батьків, списки рекомендованої дитячої та педагогічної літератури. Необхідними складовими частинами батьківського куточка є інформаційні бюлетені, скринька для пропозицій.

Демонстрація фільмів на педагогічні теми – це така форма роботи з батьками, яка заслуговує на визнання глядачів, тому що в ній доступно розкривається суть тієї чи іншої педагогічної проблеми. Під час перегляду таких фільмів батьки починають активно мислити, вирішуючи педагогічні завдання.

День відкритих дверей дає можливість познайомити батьків дошкільним закладом, його правилами, особливостями освітньо-виховної роботи, зацікавити нею й залучити до участі. Проводиться екскурсія по дошкільній установі з відвідуванням групи, де виховуються діти батьків, які прийшли. Показується фрагмент роботи дошкільної установи (колективна праця дітей, збори на прогулянку й ін.). Після екскурсії й перегляду завідувач або вихователь-методист розмовляють з батьками, з'ясовують їхнє враження, відповідають на питання, які виникають.

Також існують нетрадиційні форми педагогічного партнерства з батьками:

«Батьківська пошта» і «Телефон довіри» – нетрадиційні форми спілкування з родиною. Враховується зайнятість батьків. Будь-який член родини має можливість у короткій записці висловити сумніви з приводу методів виховання своєї дитини, звернутися по допомогу до конкретного фахівця й т.п. Телефон довіри допомагає батькам анонімно з'ясувати які-небудь значимі для них проблеми, попередити педагогів про помічені незвичайні прояви дітей.

Бібліотека ігор (ігротека) – нетрадиційна форма взаємодії з родиною. Оскільки ігри вимагають участі дорослого, це змушує батьків спілкуватися з дитиною. Якщо традиція спільних домашніх ігор прищеплюється, у бібліотеці з'являються нові ігри, придумані дорослими разом з дітьми.

«Батьківська пошта» – нетрадиційна форма спілкування з родиною. Враховується зайнятість батьків. Будь-який член родини має можливість у короткій записці висловити сумніви з приводу методів виховання своєї дитини, звернутися по допомогу до конкретного фахівця й т.п.

Отже, співдружність з сім'єю – є одним із першочергових завдань у кожному дошкільному закладі. Сучасне життя спонукає до урізноманітнення форм спільної роботи з батьками та використання різних форм і методів, щоб залучити батьків до співпраці. Яка є запорукою успішної взаємодії ЗДО і родини. Здійснення цієї роботи, досягнення в ній справжнього успіху можливі лише при індивідуальному підході до кожної сім'ї. Тільки тоді батьки йтимуть до закладу дошкільної освіти зі своїми радощами та сумнівами, стають єдиним колективом, завжди допоможуть і підтримають педагога.

5. *Стилі батьківського виховання*

Розрізняють такі стилі виховання в сім'ї: авторитарний, опікунський або надмірна опіка (гіперопіка), поблажливий, демократичний, індиферентний, ліберальний.

Авторитарний стиль виховання – всі рішення приймають батьки, які вважають, що дитина майже в усьому повинна підкорятися їх волі, авторитету. Батьки вимагають від дитини порядку, дисципліни, чіткого виконання всіх обов'язків. У особистості змалку виховують почуття відповідальності, вміння долати труднощі. Негативним є те, що до неї ставлять надто високі вимоги, виконання яких потребує максимальної мобілізації всіх розумових і фізичних здібностей. Від дитини вимагають досягнення успіху в різних сферах. Це стає для неї самоціллю, але при цьому страждає духовна сфера.

Це стиль, при якому батьки недооцінюють позитив, який є в їхніх дітях і віддають перевагу контролю. Цей спосіб виховання іноді пов'язують з агресивно-командним впливом батьків.

Насправді авторитарні батьки – не обов'язково диктатори й деспоти, вони можуть бути дуже люблячими і ніжними, але у стосунках з дитиною на перше місце, як у випадку гіперопіки, ставлять свою потребу бути поруч, контролювати життя дитини, приймати за неї рішення.

З одного боку, це забезпечує певний психологічний комфорт: можна менше хвилюватися за дитину, не боятися, що вона наробить помилок. Але з іншого боку, надмірний батьківський контроль унеможлиблює розвиток самостійності підлітка: він не може навчитися ініціативності, відповідальності, наполегливості, самоконтролю. Адже самоповага і впевненість у собі формуються лише за умови, що людина має можливість сама поставити собі мету й досягти її самостійно. В умовах постійного керування з боку батьків такою метою може стати лише протистояння дорослим, рішення не підкоритись їхнім вимогам. Якщо підліток досягає мети – виникає конфлікт з батьками, якщо ж батьки зможуть «переламати»

дитину – у неї розвивається почуття власної неспроможності, пасивність, безініціативність, безвідповідальність. Така невпевненість у собі розповсюджується і на стосунки з однолітками: учень не може відстоювати свою думку, пасує перед більш упевненими в собі друзями і вчителями.

Для того, щоб зберегти стосунки зі своїми дітьми і водночас підтримувати їх упевненість у собі й самостійність, необхідно обмежити зону свого контролю, поступово передаючи підліткам відповідальність за їхні дії та вчинки. Це може бути досить серйозним психологічним випробуванням для батьків: адже дитина може наробити помилок, які доведеться потім виправляти. Наприклад, рішення підлітка піти до басейну може призвести до його застуди, лікування, ускладнень. Але якщо не пустити його, то наслідки можуть бути ще гіршими: і для стосунків з батьками (образу, недовіра, спроби приховувати від дорослих свої наміри) і для авторитету підлітка серед товаришів (підлітки зневажливо ставляться до однолітків, які підкорюються дорослим), і для самооцінки особистості (неможливість відстояти своє рішення інтерпретується дитиною як нерішучість, слабкість волі або як відсутність поваги, нерозуміння з боку сім'ї).

Таким чином, батьки стоять перед вибором: подбати про власний спокій і утримати дитину від самоствердження чи дати підростаючій особистості певну свободу, щоб вона могла розвиватись, учитись на своїх досягненнях і помилках.

Щоб зберегти психологічний контакт із старшокласниками, батьки повинні враховувати дорослішання дітей, відмовляючись від авторитарних методів виховання, навіть якщо вони здавалися раніше успішними.

Опікунський або надмірна опіка (гіперопіка). стиль виховання – прагнення батьків постійно бути з дитиною, вирішувати за неї всі проблеми. Дитину оточують надмірною увагою, вона займає головне місце в сім'ї. Її здатність до самоствердження різко обмежується.

Зазнавши труднощів повсякденного життя, не маючи необхідних навичок їх подолання, така людина часто зазнає поразки, що спричиняє

почуття невпевненості, підвищується рівень тривожності, розвивається почуття безпорадності, комплекс неповноцінності. Дитина підсвідомо приховує цей комплекс не тільки від оточення, а й сама не хоче про нього нічого знати. Стан фантазування змінюється поганим настроєм і пригніченістю.

Означений стиль характеризується надмірним піклуванням, попередженням активності, бажанням зробити все за дитину. З раннього дитинства діти дуже прив'язані до батьків. По мірі зростання самостійності, і, особливо, в перехідному віці, ця залежність починає дитину обтяжувати. Погано, якщо дітям не вистачає батьківської любові, але надмірна опіка також шкодить дитині, а батьки інколи плутають любов і опіку. Вона уповільнює формування в дітей внутрішньої автономії та породжує залежність як рису характеру.

Люблячі матері часом не здатні уявити дитину окремо від себе, не розуміючи того, що юнак не зможе подорослішати, не розірвавши пуповину емоційної залежності від батьків.

Батьки звикли до своєї дитини і не схильні помічати вікових психологічних змін, що відбуваються з нею. Вона виросла, змінилася, а люблячі батьки все ще бачать її такою, якою вона була декілька років тому, причому власна думка їм здається беззаперечною. Підлітки, навпаки, набувають критичного ставлення до батьків, вони починають чинити опір. А це часто ображає батьків «Я живу заради дітей», – пишаючись, заявляють батьки. Але при ретельному аналізі виявляється, що фактично буває так, батьки живуть не заради дітей, а скоріше за їх рахунок. Багато з них відносяться до своїх дітей зверхньо, висмоктуючи з них усі «соки». Адже якщо батьки не реалізувались у професійному плані, не досягли бажаної для них значущості в кар'єрі, спілкуючись із дитиною, вони цілком можуть задовольнити ці потреби, постійно нагадуючи їй, як багато для неї зробили, дорікаючи їй цим, забороняючи робити їй те, що хочеться, блокуючи її розвиток.

Завдання дорослого – попередити, застерегти, пояснити, вказати на можливі наслідки, але дати можливість дитині діяти самостійно, здійснювати свій власний вибір. Тоді, навіть зробивши помилку, дитина навчиться думати, відповідати за свої вчинки, за себе, бути самостійною. Звичайно, все залежить від ситуації і віку дитини. Але обов'язково слід пам'ятати, що рано чи пізно дитині треба буде ставати дорослою й самостійною і те, як це буде відбуватися, залежить від усіх дорослих, які оточують підлітка, а передовсім – від батьків і вчителів.

Хаотичний стиль виховання – це відсутність єдиного підходу до виховання, коли немає чітко виражених конкретних вимог до дитини, або між батьками простежуються протиріччя у виборі виховних заходів.

Одного чи обох батьків часто змінюється настрій у ставленні до дитини. Такі емоційні реакції негативно впливають на дитину, яка не знає, чого щоразу слід очікувати від батьків. За одне й те саме дитину можуть покарати або приголубити. Не прогнозованість батьківських емоційних реакцій позбавляє дитину почуття стабільності й провокують підвищену тривожність, невпевненість у собі, імпульсивність, занижену самооцінку, а в складних ситуаціях навіть агресивність і некерованість. З часом невпевненість стає рисою характеру. Дитина стає нестабільною в міжособистісних взаєминах.

Демократичний стиль виховання (авторитетний, орієнтований на співпрацю) – батьки заохочують особистісну відповідальність і самостійність своєї дитини відповідно до її вікових можливостей.

Дитина присутня під час обговорення сімейних проблем, бере участь у прийнятті рішень, вислуховує та обговорює поради батьків. Батьки вимагають від неї відповідної поведінки і намагаються допомогти дитині, з розумінням ставляться до її запитів. При цьому батьки дбають про постійне дотримання дисципліни, що формує правильну, відповідальну поведінку.

Особливістю даного стилю взаємин є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Батьки завжди пояснюють мотиви своїх вимог,

заохочують їх обговорення з підлітком; влада використовується лише в міру необхідності; у дитині цінується як слухняність, так і незалежність; батьки встановлюють правила і твердо втілюють їх у життя, але не вважають себе безгрішними: вони прислухаються до думки дитини, хоч і не діють виключно відповідно до її бажань. Цей стиль виховання найбільшою мірою сприяє розвитку в дитини самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності.

Індиферентний стиль виховання має на увазі недбалий підхід до виховання дітей. Він притаманний батькам, які занадто зайняті власними проблемами і не можуть задовольнити мінімальні потреби дітей. Вони емоційно віддалені від дітей, проявляють дуже мало любові і не замислюються над вихованням дітей. Така байдужість батьків сприяє розвитку у дітей недовіри до оточуючих, неспокою і стресу. Це пов'язано з відсутністю підтримки з боку сім'ї і поганим вихованням. Дітям, чиї батьки практикують індиферентний стиль виховання, часто важко побудувати значимі і цінні відносини. Вони воліють дбати про себе і розраховувати тільки на себе.

Поблажливий стиль виховання (ліберальний) – виявляється у недостатній увазі з боку батьків. Дитина належить самій собі, нерідко вона не забезпечена навіть необхідним мінімумом. Дитина фактично не знає заборон і обмежень з боку батьків, які не вміють виховувати дитину. Трапляються часті сварки, бійки між батьками, тому діти проводять багато часу на вулиці. Нездатність сім'ї контролювати поведінку дитини може призвести до входження її до асоціальних груп, оскільки в неї не сформувалися психологічні механізми, необхідні для самостійної, відповідальної поведінки в суспільстві. Згодом такі діти конфліктують з тими, хто їм не підкоряється. Вони не здатні враховувати інтереси інших людей, не готові до обмежень і відповідальності. *Ліберальний стиль* передбачає дуже низький рівень вимог до дітей, однак відкритість для спілкування. Ліберальні батьки — нетрадиційні й поблажливі до дітей. Вони рідко вимагають від дітей зрілої

поведінки і намагаються уникати конфліктів. Батьки, які слідуєть ліберальному стилю, часто суперечливі в установці правил, але зазвичай дуже дбайливі. Вони використовують підкуп, щоб домогтися потрібної поведінки від дитини. Дітей, яких виховують ліберальні батьки, часто називають «розпещеними». Інакше кажучи, вони можуть роздобути все, що захочуть від батьків, провокуючи їх. Вони ростуть з браком самодисципліни, нерозвиненими соціальними та комунікативними навичками, дуже егоїстичними і невпевненими у собі. Недавні дослідження показали зв'язок між ліберальним стилем виховання і зловживанням наркотиками і алкоголем. У таких батьків не вистачає терпіння і часу на дітей, тому вони воліють підкуповувати їх подарунками. Характеризується наданням повної самостійності дітям. Ліберальне ставлення батьків, здається, могло б сприяти успішному самовизначенню і формуванню відповідальної позиції особистості. Але для цього особистості потрібно вже мати чітку систему власних орієнтирів: цілі, принципи, морально-етичні еталони тощо. Оскільки суб'єктивна картина світу в підлітковому віці лише формується, то підлітки потребують допомоги для орієнтиру в складному і мінливому світі. Якщо цю функцію не виконують батьки, вони шукають інших авторитетів, які часто суперечать один одному. Невизначеність суб'єктивних орієнтирів знижує самооцінку особистості, породжує почуття безпомічності, неспроможності знайти свій шлях у житті. І в таких умовах ліберальна позиція батьків сприймається підлітками як відстороненість, байдужість, навіть як егоїзм. «Їм немає діла до мене!» – думають у таких випадках діти. Отже, надання підліткам надмірної свободи так само небезпечно для становлення їх особистості, як і надмірне її обмеження.

Тема № 2.6.: ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

План

1. Сучасна англійська модель освітньої системи: школа (ясельна, початкова, об'єднана, граматична, сучасна) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура);

2. Сучасна німецька модель освітньої системи: загальна школа – реальне училище, гімназія та основна школа - інститут і університет, аспірантура.

3. Сучасна американська модель освітньої системи: американська модель: школа (ясельна, початкова, середня, старша) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура); школа (ясельна, початкова, середня, старша) – коледж – університет (бакалаврат, магістратура, докторантура).

4. Сучасна французька модель освітньої системи: школа (материнська, початкова, колеж, ліцей) – професійний (технологічний) інституту – університет (ліценціат, магістратура, докторантура) – великі школи.

5. Основні моделі дошкільного виховання у зарубіжних країнах світу: європейська (Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія, Польща); скандинавська (Фінляндія, Швеція); англосаксонська (Великобританія, США, Канада).

Виклад матеріалу:

1. Сучасна англійська модель освітньої системи.

Різноманітність типів освітніх закладів і програм відображає головну концепцію англійського дошкільного виховання, яка розглядає дитину як активного учасника пізнання навколишнього середовища. Тому виховання спрямовується на розвиток індивідуальної особистості дитини, її самостійності в оволодінні різними видами діяльності. Значний вплив на розвиток дошкільного виховання в Англії мали теорії Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Р. Штейнера, Ж. Піаже, Дж. Брудера.

«Закон про освіту», прийнятий у 1944 році, в цілому впорядкував систему освіти у Великій Британії. Вона є обов'язковою для всіх громадян у віці від 5 до 16 років.

2. Сучасна німецька модель освітньої системи.

Німеччина — унікальна країна через свою федеративність. Кожна земля має свій закон про освіту, який може бути унікальним. Школи там отримали величезну автономію.

У кожному навчальному закладі збираються так звані конференції з батьків, учнів та вчителів. Кожна «сила» має по шість представників. Ця конференція формує вектор розвитку школи і вирішує всі питання, які виникають протягом навчального року. Це і гроші, і апробації різних форм навчання. Щодо останнього, то організують фахові конференції, де вибирають, наприклад, підручники. Кожне рішення приймається більшістю голосів. Якщо кількість голосів однакова, то вирішальне слово — за директором. До речі, його так само обирають на цій раді.

Головні концептуальні підходи щодо виховання дітей у Німеччині здійснюються в дитячих садках вільного і відкритого типу.

Найпоширеніший тип вільного дитячого садка – штейнерівські дитячі садки і дитячі садки Монтесорі. Відкритий дитячий садок ґрунтується на ситуативно-орієнтовній концепції дошкільного виховання, для якої характерні: відкрите планування, в якому беруть участь діти; навчання на основі реальних життєвих зв'язків; єдність гри і навчання; різновікова організація життя і діяльності; зв'язок із громадськістю; співробітництво батьків і дошкільного закладу.

Основні вимоги до вихователя дошкільного закладу – здатність до систематичних і тривалих спостережень, аналізу результатів педагогічної діяльності, прогнозування можливих варіантів. Для роботи з дошкільниками використовується багате предметно-дидактичне середовище, різноманітний ігровий матеріал.

Особливістю системи виховання в Німеччині є наявність так званих материнських центрів, в яких діти разом із матерями займаються цікавою і корисною діяльністю. При цьому матері мають можливість отримувати платню, а головне – спілкуватися між собою та з фахівцями з педагогіки і психології.

3. Сучасна американська модель освітньої системи.

До системи освіти США входять такі структурні складові:

- *дошкільна освіта*, яка представлена дошкільними установами – дитсадками (kindergardens) та підготовчими підготовчі дошкільними центрами (preschools);
- *шкільна освіта*, що об'єднує елементарні (початкові) школи (elementaryschools); школи неповної середньої освіти (middleschools); старші (повні) школи середньої освіти (highschools); Повна загальноосвітня школа становить 12 років навчання;
- *вища освіта (highereducation/postsecondaryeducation)*, що представлена коледжами, університетами, технологічними інститутами, школами (college, university, instituteoftechnology), які дають можливість здобути освіту на рівні різних програм (associate'sdegree, bachelor'sdegree, master'sdegree, Ph.D.).

4. Сучасна французька модель освітньої системи.

Одне з перших місць у світі за охопленням дітей державним дошкільним вихованням посідає Франція. Традиції французької дошкільної педагогіки, яка формувалася упродовж двох століть, увібрали найкращі теорії виховання як вітчизняних (П. Кергомар, С. Френе), так і зарубіжних (М. Монтесорі, О. Декролі, Ж. Піаже) педагогів. Основні типи навчальних закладів для виховання дошкільників 2-6 років: материнські школи, класи малят при початкових школах, дитячі садки.

У країні існує унікальний досвід навчання дітей у материнській і початковій школах одним педагогом. Хоча це і не є системою, однак такі

прикладі свідчать про можливість посилення зв'язку між дошкільним і шкільним навчанням. Завдяки заходам у цьому напрямі молодші діти забезпечені дошкільними закладами на 75 %.

5. Основні моделі дошкільного виховання у зарубіжних країнах світу: європейська (Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія); скандинавська (Фінляндія, Швеція); англосаксонська (Великобританія, США, Канада).

На сучасному етапі розрізняють такі моделі дошкільного виховання у зарубіжних країнах світу:

- європейська (Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія);
- скандинавська (Фінляндія, Швеція);
- англосаксонська (Великобританія, США, Канада).

Кожна національна система дошкільної освіти має свої особливості та власний передовий досвід. Розглянемо провідні країни.

Європейська модель дошкільного виховання

Швейцарія. Дошкільні заклади Швейцарії – дитячі садки або дитячі школи – призначені для виховання дітей віком 4 – 6 років. Окрім державних у країні існує чимало приватних дошкільних закладів, що працюють п'ять днів на тиждень по кілька годин на день і розміщені переважно в одноповерхових котеджах з майданчиками для прогулянок і занять фізичною культурою.

Історично склалися такі концепції виховання дітей дошкільного віку: у німецькій частині Швейцарії – заснована на ідеях Ф. Фребеля, а в романомовній – женецького напрямку (Е. Клапаред, Ж. Піаже) та монтессорівського типу.

Для німецьких і романомовних дитячих садків розроблено різні програми. Проте вони мають багато спільного завдяки ідеям гуманізації та збагачення розвитку дитини шляхом організації її предметного педагогічного середовища й досвіду.

Швейцарські дошкільні заклади добре обладнані, в них багато дидактичного, ігрового матеріалу для занять і самостійної діяльності дітей. У країні розробляються ефективні напрями взаємодії дошкільних закладів і початкової школи, організовуються комплекси «дитячий садок – школа» для якнайширшого охоплення дітей вихованням і підготовки до школи. З метою посилення зв'язку зі школою дошкільні заклади дають кожній дитині психолого-педагогічну характеристику.

Постійно триває пошук ефективних шляхів взаємодії дошкільних закладів і початкової школи, організовуються комплекси «дитячий садок — школа» для охоплення дітей дошкільним вихованням і підготовки їх до школи.

Італія. Дитячих дошкільних установ в Італії не вистачає, в плани нового уряду входить будівництво нових. Італійські дошкільники можуть відвідувати ясла і «материнську школу» – дитячий сад. У яслах містяться діти від 6 місяців до 3 років. У статуті ясел записано, що основне завдання ясел – виховання, спілкування і турбота про дітей. Ясла відкриті з вересня по червень кожного року. У липні для батьків, які працюють (з представленням довідки з роботи), діє літній центр. Ясла відкриті 5 днів на тиждень, за винятком загальних святкових днів. Ясла платні, плата від 5,16 євро до 260, 00 євро залежно від доходу батьків. Для дітей від одного року є додаткова послуга – з ними працює вихователь, ця послуга стоїть 51,65 євро на рік. Для запису дитини на цю годину знову ж таки потрібна довідка з роботи. Дитячий сад відвідують діти від 3 до 6 років; як і в яслах, мета – виховання, спілкування і турбота про дітей. Години роботи і місяці такі ж, як і в яслах, оплата, проте, трохи менше. Ніяких занять в дитячому саду немає. Заняття з математики, елементарної грамоти можуть проводитися тільки за особистим бажанням вихователів. Ніякого психолога, логопеда або музичного працівника тут немає. Ніхто тут не вимагає від дітей, що вступають до школи, вміти читати, лічити, знати історію міста та ін. Заняття з психологом, навчальні і розвивальні ігри проводяться тільки в приватних дитячих садах,

але рівень навчання навіть тут відповідає нормальному державному дитячому садку України. Ні ясла, ані дитячі сади не мають власної їдальні, їжа готується у великій їдальні і потім розвозиться по дошкільних установах. Передбачені сніданок, обід і полудень, оплачувані батьками додатково: 2,58 євро за кожну їжу. Італійці особливо підкреслюють, що продукти, з яких готується дитяча їжа на 70% походять від біологічно чистої культивуації: тобто без шкідливих для здоров'я речовин. Якщо батьки мешкають далеко від дошкільної установи, вони можуть відправляти дитину в дитячий сад (у також в школу) на шкільному автобусі, за обов'язковою умовою зустрічати її зі школи. Місячна платня за дану послугу складає від 25,31 до 36,15 євро залежно від кількості поїздок. Право відвідувати школу мають всі діти, навіть діти батьків, що знаходяться на території Італії нелегально

Польща. Співпраця закладів освіти з батьками як рівноправними партнерами у вихованні та навчанні підростаючого покоління постала пріоритетом і стрижнем сучасної національної освітньої політики Польщі. Реформована польська освіта передбачала високий рівень батьківської участі в діяльності навчальних закладів право і обов'язок батьків вирішувати практично всі питання освіти і виховання власних дітей. Акцент робиться на необхідності того, щоб школа доповнювала роль сім'ї, яка несе природну відповідальність за долю дитини. Проте сучасна польська освіта не тільки визначає вирішальну роль батьків у вихованні дитини, а й встановлює чіткі правові механізми реалізації узгодженої діяльності батьків і педагогів як рівноправних партнерів у вихованні дитини:

- інформованість батьків про кодекс виховних і освітніх вимог, встановлених навчальним закладом;
- ознайомити батьків з етапами розвитку дитини, її конкретними потребами на даному етапі розвитку;
- реалізація завдань громадянського виховання і освіти;
- право долучатися до прийняття спільного з педагогами рішення щодо змісту освіти дитини, внесення змін у навчальні плани;

•визначення обов'язків і прав батьків у сфері освіти, виховання і піклування дітей.

Скандинавська модель дошкільного виховання:

Фінляндія. Як відомо, Фінська освіта визнана однією із найбільш ефективною у світі. Основними постулатами цієї освітньої системи є довіра, рівність і свобода. Довіра вчителя до учнів у фінських школах є основою розвитку відповідальності, віри у себе та формування основних навчальних навичок в учнів, які включають відповідальність за власне навчання здатність здійснювати самооцінювання та саморефлексію, вміння навчатися через різні форми роботи (від індивідуальної до колективної). При цьому фінськими вчителями приділяється велика увага внутрішній мотивації учнів до навчання, зокрема вчителі керуються у своїй професійній діяльності вірою у дієвість справедливості та заохочення, індивідуальної підтримки, зміцнення навичок мислення учнів, розвиток в учнів впевненості у собі та толерантності.

До основних принципів освіти у Фінляндії належать:

1. Рівність учнів.
2. Рівність вчителів.
3. Рівність батьків.
4. Рівність дорослих і дітей.
5. Довіра до вчителів.
6. Довіра до учнів.

У Фінляндії батьки не втручаються в освітній процес, адже вони цілком довіряють школі й учителям. Спілкування з батьками відбувається через державну електронну систему, у якій розміщуються відомості про досягнення дитини.

Отже, суспільство Фінляндії довіряє своїй системі освіти і з повагою ставиться до кожного її представника. Батьки довіряють педагогам у прийнятті правильних рішень щодо успішного навчання й розвитку їхніх дітей. Педагоги довіряють дітям у сумлінному і відповідальному ставленні

до занять. Школярі довіряють своїм вихователям, бо впевнені, що тільки вони можуть дати їм знання та навички, необхідні для того, щоб досягти успіху в майбутньому.

Суспільство Фінляндії довіряє своїй системі освіти і з повагою ставиться до кожного її представника.

Дошкільні заклади у цій країні існують з 50-х років XIX ст. Певний час вони працювали за фребелівською системою. У пошуках раціональних моделей роботи дошкільних закладів апробуванню були піддані монтезорівська, американська, шведська системи. У Фінляндії існують такі типи дошкільних закладів: — народні дитячі садки. Вони виникли найдавніше, будучи покликаними допомагати у вихованні дітей сім'ям, у яких батьки працюють. Поширеними є : денний догляд за дітьми у сім'ях, відкриті дитячі садки, пересувні дитячі садки (на зразок сезонних), дошкільні заклади для дітей із проблемами фізичного і психічного розвитку; сімейні дитячі садки; відкриті дитячі садки; дошкільні дитячі будинки.

Суспільне дошкільне виховання у Фінляндії здійснюється у тісному зв'язку із сім'єю. Кожна третя дитина до 3-х років і майже всі діти дошкільного віку (за рік до школи) виховуються у закладах системи дошкільної освіти. Батьки мають широкі можливості щодо безпосередньої участі у роботі дошкільних закладів. Кількість дітей у групах мають чіткі обмеження: віком до року — не більше 6-ти осіб, від року до 2-х років — не більше 12-ти, після 3-х років — не більше 20-ти вихованців. Графік роботи педагогічного персоналу побудований так, щоб удень з дітьми працювали всі вихователі і няні. У виховній роботі значну увагу приділяють проведенню свят: Дня ООН, Дня незалежності Фінляндії, Дня тата, Дня мами, Дня друга, Різдва, Пасхи, Дня фінської мови, Дня «Калевали» (карелофінського національного епосу). Вихователями можуть працювати особи, які здобули спеціалізовану вищу освіту.

Характерною особливістю державного дошкільного виховання у Фінляндії є тісний зв'язок із сім'єю. Держава приділяє велику увагу

проблемам сім'ї, забезпечуючи її матеріальною, моральною та педагогічною підтримкою. Одним із найстаріших типів дошкільного закладу є народні дитячі садки, покликані надавати допомогу у вихованні дітей сім'ям, батьки яких працюють. Існують й інші типи дошкільного виховання: денний догляд за дітьми у сім'ях, відкриті дитячі садки, пересувні дитячі садки (на зразок сезонних). Великою популярністю користуються так звані сімейні дитячі садки, які нині дуже поширені в усьому світі. Для сімейного догляду за дітьми слід мати спеціальну підготовку. Відкриті дитячі садки працюють на зразок ігрових майданчиків, куди батьки приводять дітей для прогулянки та спільних ігор з однолітками. Рівень оснащення дошкільних закладів доволі високий. У садках для дітей віком до року має бути не більше 6 осіб, від року до двох – не більше 12, після трьох років – не більше 20 дітей. Усі дошкільники за рік до школи обов'язково відвідують заклад системи дошкільного виховання.

Освіта, по суті, розпочинається з 3 років, коли дитина залучається до навчального процесу ще з дитячого садочка. Це закладає хороші основи для подальшого навчання в школі, цей період триває, як правило, до 6 років.

Швеція. Розкриваються різні аспекти партнерства саме в навчанні. Використовують формальний, неформальний, колективний та індивідуальний підходи.

Формальний підхід включає індивідуальний план учня, бесіди, що спрямовані на розвиток дітей, зустрічі з батьками, їхня участь в наглядових радах та інформування за допомогою різноманітних цифрових документів.

Неформальний підхід включає діалог, батьківські вечірки та зустрічі в кав'ярнях. Індивідуальний підхід ґрунтується на довірі, довірливих стосунках.

Англосаксонська модель дошкільного виховання:

Велика Британія. Тривалий час у Великобританії функціонували заклади суспільного догляду дітей із небагатих сімей. Нині вони трансформувалися в сучасні типи дошкільних закладів, які забезпечують

диференційований підхід до виховання дітей. Формування і розвиток системи дошкільного виховання відбувалося під впливом ідей Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Р. Штейнера, Ж. Шаже, Дж. Брунера.

Дошкільних закладів у країні недостатньо для забезпечення доглядом усіх дітей до вступу до школи, навчання в якій починається з 5-ти років. Основними їх типами є муніципальні та приватні денні ясла, ясельні школи, ясельні класи, ігрові групи, клуби матері і дитини, групи «можливостей». За змістом роботи їх можна об'єднати в три групи: – денні ясла, які забезпечують догляд за дітьми; – ясельні класи і школи, що працюють як заклади інтелектуального розвитку дітей, підготовки їх до школи; – ігрові групи, клуби матері та дитини, групи «можливостей».

Муніципальні денні ясла відкривають місцеві органи влади для дітей віком від кількох місяців до 4-х — 5-ти років. Працюють вони протягом року з 8 до 18-ої години. Призначені для виховання дітей батьків з невисоким рівнем доходів.

Приватні денні ясла створюють різні приватні особи, організації, благодійні товариства, релігійні організації тощо. До них належать церковно-общинні денні ясла; ясла, які відкривають для дітей своїх працівників фабрики, компанії, корпорації, банки; комерційні ясла; кооперативні ясла; ясла психолого-педагогічного профілю при науково-дослідних центрах, їх метою є надання матерям, які мають малих дітей, кількох годин вільного часу на день.

У країні є багато приватних вихователів, які за бажанням батьків працюють із дітьми від народження до 5-ти років протягом усього робочого дня. Особливо популярні безкоштовні муніципальні ясельні школи і класи для дітей 3-х — 5-ти років.

Переваги мають ясельні центри — своєрідні об'єднання денних і ясельних шкіл, проте їх небагато. При початкових школах часто організовують ясельні центри, які займаються розумовим, фізичним,

моральним, естетичним, трудовим розвитком дітей, формуванням їхніх індивідуальностей. Організують їх батьки.

Як правило, ясельні центри забезпечують найвищий рівень всебічного виховання. Найпоширенішим типом дошкільних закладів є ігрові групи, об'єднані в Асоціацію дошкільних ігрових груп. Фінансуються вони частково з державного бюджету, за рахунок благодійних внесків, а найбільше – батьками дітей. У них виховується до 70 відсотків дітей віком 2 – 3 років. Групи налічують від 6 до 40 дітей, працюють 2 – 3 години від двох до п'яти днів на тиждень. Керівники ігрових груп (часто ними є матері вихованців групи) обов'язково повинні мати спеціальну психолого-педагогічну підготовку. Лікарняні ігрові групи призначені для виховання дітей, які перебувають на лікуванні. «Групи можливостей» мають на меті виховання дітей з відхиленнями в розвитку. Працюють вони за зразком ігрових груп, однак у їхньому складі значно менше дітей. На заняттях використовують спеціальний ігровий і навчальний матеріал. Клуби матері та дитини передбачають обов'язкову присутність матерів протягом усього перебування дітей у групі, робота якої мало чим відрізняється від роботи ігрової групи.

Оскільки англійська система освіти передбачає отримання дозволу на прийом три-чотирирічних дітей до початкової школи, органи освіти організують підготовчі класи (групи) для п'ятирічних дітей.

Різноманітність типів дошкільних закладів і програм відображає особливість концепції дошкільного виховання у Великобританії: дитина є активним суб'єктом пізнання навколишнього середовища. Тому виховання має на меті розвиток індивідуальності дитини, її самостійності в оволодінні різними видами діяльності. Програми виховання і навчання дітей спрямовані на цілісне бачення особистості дитини, орієнтують на використання мотиваційних чинників до навчання, розвиток ініціативи. У дошкільних закладах на одного дорослого припадає не більше трьох малюків і п'яти дітей від 3-х до 5-ти років. Для полегшення адаптації до дитячого садка дитина в перші дні відвідує його разом з мамою.

США. На розвиток американської системи дошкільного виховання вплинула реалізація програми «Хад Старт» (1965), яка передбачала збільшення асигнувань на створення дошкільних закладів (передусім для дітей із малозабезпечених сімей). Якщо у 1965 р. дитячі садки відвідували 10% трьохчотирьохрічних дітей, то у 1985 р. – 40%, а 5 – 6-річних дітей – 96%. Нині відвідування дошкільних навчальних закладів є нормою підготовки до школи.

Потреби сімей спричинилися до формування різноманітних типів закладів дошкільної освіти: – групи дітей 4-х – 5-ти років при школах. Ці державні дитячі садки працюють 2—3 години зранку, дбаючи передусім про інтелектуальний розвиток дитини; – школи-ясла для дітей раннього віку (з 3-х років). Окремі з них діють при наукових центрах і педагогічних коледжах, використовуючи програми розвиваючого навчання; – приватні центри. Функціонують протягом дня переважно при підприємствах і організаціях для дітей робітників і службовців.

Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою. У звичайних групах займається 1 – 2 дошкільнятків із проблемами розвитку. З ними працюють спеціальний педагог на основі індивідуальної програми і вихователь, чії повноваження поширюються на всю групу.

Неповно спроможні діти беруть участь у спільному житті групи, за необхідності їм надають відповідну допомогу. Спільна діяльність зі здоровими дітьми має сприяти розвитку їхніх умінь. Як правило, це забезпечує позитивні результати як для неповно спроможних дітей, так і для їхніх здорових однолітків. Діти вчаться жити в інтегрованому суспільстві, з дитинства здобуваючи соціально-комунікативний досвід, виховуючи в собі милосердя і гуманність.

Концепція дошкільного виховання у США полягає у розвитку особистості дитини через набуття нею досвіду. Значна увага приділяється розвитку дитячої творчості та обдарованості. У процесі залучення до

мистецтва у дітей розвивають здатність до спілкування. Приміщення групової кімнати, як правило, поділене на зони (куточки) для організації різних видів діяльності: центр соціодрами (сюжетно-рольової гри), лялькового театру, мистецтва, кулінарії, науково-математичний центр, куточок будівництва і конструювання тощо. Це створює умови для самостійної роботи дітей за їхнім бажанням. Система дошкільного виховання вчить дитину бути вільною, незалежною особистістю. При цьому йдеться про рівність можливостей, а не рівність здібностей, що потребує створення у процесі навчання та виховання умов для врівноваження свободи і порядку, вимогливості й поблажливості щодо кожної дитини.

Канада. Управління та адміністрування освітою в Канаді здійснюється на таких рівнях: федеральному, провінційному та місцевому.

Федеральний уряд опосередковано допомагає провінціям фінансувати освітні програми шляхом виплати загальноцільових дотацій чи грантів. Також законодавча влада федерального уряду в системі освіти забезпечує захист освітніх прав етнічних, мовних, релігійних та національних меншин. Уряд кожної провінції має право на творення законів у галузі освіти (і стежить за їхнім виконанням), розробку освітніх програм та навчальних планів, підготовку та кваліфікаційну перевірку вчителів, виплату субсидій шкільним радам на фінансування освіти (на рівні провінції).

Педагогіка партнерства працює в провінції Онтаріо. Її розвиток у Канаді припав на 80-ті роки, коли інклюзивна освіта ставала частиною загальної шкільної програми. До того діти з особливими потребами не могли відстоювати свої права. Тому уряд вирішив долучити до системи їхніх представників. Батьки створили окремий комітет, члени якого обирають певні ініціативи. Зазвичай на такі зустрічі запрошують також директора, вчителів та учнів, які також беруть участь в обговореннях.

В основі педагогіки партнерства в Канаді існує принцип трикутника: учень–школа–батьки. Їхні погляди не перехрещуються, вони не конфліктують. Директор готовий почути голос кожного, проте окрема

частина зборів відповідає за свою компетенцію. Батьки не можуть, наприклад, вказувати вчителям, за якими підручниками навчатимуться їхні діти. Це прописано на законодавчому рівні, є конкретне розмежування обов'язків. Проте людина повинна мати власну точку зору і має на неї право. Вона, як споживач, може висловити свою думку, але не повинна зустрічатися з головним інженером і пояснювати йому, з якого матеріалу робити продукт.

За участь батьків в освіті дітей у Канаді відповідають Шкільні ради, які обираються на термін від року до чотирьох. Ради об'єднуються за релігійною або мовною ознакою в Канаді дві державні мови: французька та англійська). Шкільні ради можуть подавати заявки на гранти для підтримки проектів, спрямованих на залучення батьків, в тому числі і ті, які виникають через мовні бар'єри, імміграцію, бідність та ін. Складаються такі ради з директорів, вчителів, батьків чи опікунів, членів-співробітників школи (непедагогічних). Шкільні ради проводять регулярні зустрічі, де представники громадськості можуть висловлювати свою думку про те, як потрібно управляти школами в їхньому районі. А також роз'яснюють політику і рішення ради жителям громад, щоб заручитися їхньою підтримкою. Шкільним радам у Канаді рекомендують працювати з Комітетом із залучення батьків. Ці комітети підтримують успішність і благополуччя учнів, залучаючи батьків до більш активної участі у навчанні їхніх дітей.

У Канаді поширена форма спілкування через електронну пошту. У листах вчителі повідомляють батьків про майбутні шкільні події та успіхи дитини. Проблеми школи та її благоустрою з батьками не обговорюють – це скоріше питання відносин із владою. Для спілкування батьків з вчителькою діти щодняносять у школу спеціальні папки. Туди вкладаються різні записки, брошурки і виконані дітьми шкільні завдання. При необхідності батько може покласти свою записку. Папки кожен день перевіряються вчителькою. А по п'ятницях вона посилає додому на вихідні спеціальну

папку з «новинами». Отже, канадські школи постійно тримають зв'язок із батьками та

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що система освіти розвивається і прогресує тоді, коли в ній відбуваються реформи та інноваційні вдосконалення.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1.1.

Тема: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

ПЛАН

1. Сутність понять «співробітництво», «взаємодія», «партнерство».
2. Ідеї педагогіка партнерства.
3. Принципи педагогіка партнерства.
4. Риси педагогіки партнерства
5. Педагогіка партнерства як необхідна умова ефективності педагогічного процесу закладів дошкільної та середньої освіти

Завдання:

1. Розкрийте тезу про «відкритість» закладу дошкільної освіти з точки зору участі батьків у роботі дошкільного закладу.
2. Доведіть, що довіра до освіти починається з педагогіки партнерства.
3. Підібрати з будь-якого видання інформацію про виховання сучасних дітей.

Практичне заняття № 1.2

Тема: ДИТИНОЦЕНТРИЗМ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

ПЛАН

1. Сутність поняття «дитиноцентризм».
2. Роль вихователя дітей дошкільного віку у реалізації принципу дитиноцентризму.
3. Основні пріоритети реалізації принципу дитиноцентризму в передшкільній освіті

4. Принципи реалізації ідей дитиноцентризму.
5. Проблема індивідуального підходу в психолого-педагогічній літературі
6. Сутність індивідуального підходу
7. Психолого-педагогічні передумови здійснення індивідуального підходу
8. Дидактичні умови реалізації індивідуального підходу
9. Єдність здійснення індивідуального підходу в ЗДО та сім'ї в умовах педагогіки партнерства

Завдання:

1. Розкрити роль батьків у педагогічному партнерстві ЗДО.

Практичне заняття № 1.3

**Тема : СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПАТРОНАЖ
У СИСТЕМІ ОСВІТИ**

ПЛАН

1. Сутність поняття: патронаж, соціально-педагогічний патронат в системі освіти. Всебічна та дієва допомога сім'ї.
2. Сутність поняття «соціально-педагогічний патронат сім'ї».
3. Зміст, завдання, принципи, функції, етапи соціально-педагогічного патронажу сім'ї.
4. Класифікація патронажу та груп щодо здійснення соціально-педагогічного патронажу.
5. Методи роботи з батьками в практиці соціально-педагогічного патронату.
6. Методи терапевтичного впливу на дітей в практиці соціально-педагогічного патронажу.
7. Реалізація прав дитини через соціально-педагогічний патронаж.

Завдання:

1. Скласти перелік основних принципів із захисту інтересів дитини при розв'язанні проблемних ситуацій з батьками вихованців та обґрунтувати вибір складових переліку.

Практичне заняття № 1.4**Тема: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПАТРОНАЖ
НЕБЛАГОПОЛУЧНИХ СІМЕЙ****ПЛАН**

1. Поняття «неблагополучна сім'я».
2. Типи неблагополучних сімей, які сприяють появі «важких» дітей (за Б. Алмазовим, Л. Алексєвою, В. Шахраєм).
3. Індивідуальний підхід в роботі з неблагополучною сім'єю.
4. Фактори поведінки дітей з неблагополучних сімей та їхнє здоров'я.
5. Форми, методи та напрямки роботи з неблагополучною сім'єю.
6. Сімейна психотерапія.
7. Основні ролі педагога в роботі з родиною.

Практичне заняття № 2.1.**ТЕМА: ПРОВІДНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИХОВАННЯ БАТЬКІВ****ПЛАН**

1. Модель групових консультацій.
2. Адлерівська модель.
3. Навчально-теоретична модель.
4. Модель чуттєвої комунікації.
5. Модель заснована на трансакційному аналізі.
6. Психоаналітична теорія
7. Християнське виховання батьків.

Завдання:

1. Охарактеризуйте провідні концепції виховання батьків.
2. Визначте засоби виховання сучасних батьків та складіть їх орієнтовний зміст.

Практичне заняття № 2.2.**Тема : НАПРЯМИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗДО З
БАТЬКАМИ****ПЛАН**

1. Аналітичний напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників.
2. Просвітницько-формуючий напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників.
3. Процесуально-активізуючий напрямок інтеграції сімейного та суспільного виховання дошкільників.
4. Особливості педагогічної просвіти батьків.
5. Педагогічні принципи просвіти батьків.
6. Педагогічна культура батьків.
7. Ефективні методи у формуванні відносин співробітництва і партнерства.

Завдання:

1. Підготуйте реферати за питаннями плану заняття.
2. Напишіть міні-твір: «Шляхи підвищення педагогічної культури батьків».
3. Обґрунтувати основні умови організації педагогічного партнерства ЗДО та сім'ї.

Практичне заняття № 2.3.

**Тема 2.1. СОЦІАЛЬНІ ІНСТИТУТИ В РАМКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО
ПАРТНЕРСТВА**

ПЛАН

1. Поняття «соціальні інституції», їх функції та класифікація.
2. Сім'я як соціальний інститут і природне середовище для виховання дитини: поняття сім'я, її функції, класифікація сімей.
3. Роль батьків у вихованні дітей
4. Бібліотека як традиційний соціальний інститут.
5. Школа як соціальний інститут.
6. Дитячий театр як соціальний та культурний інститут, його функції.
7. Музей як соціальний інститут.
8. Соціальний інститут туризму, та його інституціональні характеристики

Завдання:

1. Підготуйте реферати за питаннями плану заняття.
2. Обґрунтувати важливість соціального інституту для закладу дошкільної освіти (соціальний інститут за вибором).
3. Розробити схематичну модель педагогічного партнерства ЗДО з різними соціальними інститутами

Практичне заняття № 2.4.

**Тема : ПЕДАГОГИ ТА БАТЬКИ В РАМКАХ ПЕДАГОГІЧНОГО
ПАРТНЕРСТВА**

ПЛАН

1. Педагогічне співпраця в основі педагогіки партнерства: формальне й неформальне спілкування, основні види педагогічного спілкування.
2. Особистісні якості педагога.
3. Роль педагога в рамках педагогіки партнерства

4. Ефективні форми налагодження партнерських взаємин.
5. Стили батьківського виховання

Завдання :

1. Підготуйте реферати за питаннями плану заняття.
2. Розробіть сценарій проведення нетрадиційної форми налагодження партнерських взаємин вихователів з батьками.
3. Проаналізуйте форми роботи з батьками, які Ви використовували або спостерігали під час навчальної практики?
4. Розробіть зміст консультацій для батьків на тему: «Формування позитивних відносин між батьками та дітьми», «Як насправді любити дітей?», «Як бути хорошими батьками?» (тема на вибір).

Практичне заняття № 2.5.

**ТЕМА: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО
ПАРТНЕРСТВА ПЕДАГОГІВ І БАТЬКІВ**

ПЛАН

1. Організація спільної діяльності батьків і дітей.
2. Педагогічне партнерство закладу дошкільної освіти та сім'ї на сучасному етапі розвитку.
3. Характеристика груп батьків, діти яких відвідують ЗДО.
4. Характеристика груп батьків, які готові виховувати власних дітей.
5. Типові варіанти ставлення батьків до вихователів.
6. Моніторинг ефективності роботи педагога ЗДО з родиною.

Завдання:

1. Розробіть рекомендації батькам виховання дітей в сім'ї.
2. Складіть анкету для батьків, на основі якої можна було б визначити, чи знають вони свою дитину.

3. Як зацікавити і залучити до педагогічного партнерства батьків, які вважають, що виховувати повинен ЗДО, а вони – забезпечити матеріальні та оздоровчі умови життя дитини?

4. Напишіть міні-твір: «Вплив сім'ї на становлення особистості дошкільника».

Практичне заняття № 2.6.

ТЕМА: ДОСВІД ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

ПЛАН

1. Сучасна англійська модель освітньої системи.
2. Сучасна німецька модель освітньої системи.
3. Сучасна американська модель освітньої системи.
4. Сучасна французька модель освітньої системи.
5. Основні моделі дошкільного виховання у зарубіжних країнах світу:
– європейська (Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія, Польща); скандинавська (Фінляндія, Швеція); англосаксонська (Великобританія, США, Канада).

Завдання:

1. Обґрунтувати педагогічне партнерство в закладі дошкільної освіти за кордоном (країна за вибором).
2. Розкрити значення зарубіжного партнерства в галузі освіти України.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підібрати з будь-якого видання інформацію про виховання сучасних дітей.	4	2
2	Скласти перелік основних принципів із захисту інтересів дитини при розв'язанні проблемних ситуацій з батьками вихованців та обґрунтувати вибір складових переліку	6	8
3	Визначити і презентувати засоби виховання сучасних батьків та скласти їх орієнтовний зміст	10	10
4	Обґрунтувати основні умови організації педагогічного партнерства ЗДО та сім'ї	2	4
5	Розробити схематичну модель педагогічного партнерства ЗДО з різними соціальними інститутами	10	12
6	Обґрунтувати важливість соціального інституту для закладу дошкільної освіти (соціальний інститут за вибором).	2	4
7	Підготувати орієнтовний план з організації роботи закладу дошкільної освіти з батьківською спільнотою (на рік).	4	10
8	Розкрити роль батьків у педагогічному партнерстві ЗДО.	2	10
9	Розкрити значення зарубіжного партнерства в галузі освіти України.	4	10
10	Обґрунтувати педагогічне партнерство в закладі дошкільної освіти за кордоном (країна за вибором)	6	10
Разом		50	80

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ

1. Зарубіжний досвід здійснення патронажу сім'ї.
2. Особливості патронажного виховання.
3. Соціально-педагогічний патронаж неповних сімей.
4. Сайт закладів дошкільної освіти та середньої освіти як джерело інформації навчального, методичного або виховного характеру для батьків.
5. Проведення дозвілєвих заходів за участю батьків.
6. Методи діагностування сім'ї.
7. Використання методів спостереження, включеного спостереження, бесід, анкетування.
8. Проективна методика «Кінетичний малюнок сім'ї».
9. Важливість діагностичних умінь у професійній діяльності вихователя.
10. Цінність залучення родини до освітнього процесу.
11. Управління педагогічною взаємодією з батьками як з представниками різних соціальних інститутів.
12. Особливості організації взаємодії закладів дошкільної та середньої освіти з сім'єю.
13. Участь педагогів і батьків в організації гуртків, клубів за інтересами, художніх, недільних, спортивних шкіл.
14. Позитивне значення педагогічного партнерства закладів освіти та сімей для дітей, педагогів, батьків.
15. Технології організації просвітницької роботи з батьками.
16. Види та типи сучасних закладів дошкільної освіти.
17. Види освітніх додаткових послуг в ЗДО.
18. Особливості педагогічної готовності керівників ЗДО до педагогічного партнерства.
19. Педагогічне партнерство: соціальний аспект.
20. Василь Сухомлинський про педагогіку партнерства.
21. Педагогіка партнерства: зарубіжний досвід.

Вимоги до написання та захисту ІНДЗ:

- Кількість використаної літератури – не менше 8 примірників.
- Кількість сторінок – від 7 рукописних або 10 друкованих (не враховуючи титульної сторінки та списку використаної літератури).
- Робота має складатися з плану, вступу, основної частини та висновків.
- Термін зарахування – до останнього практичного заняття.

ГЛОСАРІЙ

Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання і навчання на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості.

Формування педагогічної культури батьків – спеціально організована спроба допомогти сучасній сім'ї у виконанні нею функцій виховання.

Формування педагогічної культури сім'ї – просвітницька робота школи, учителів, звернена до свідомості батьків і матерів учнів.

Патронаж у перекладі з латинської означає покровитель, оборонець і розуміється як особлива форма захисту недієздатної особи, її майна, у випадках передбачених законом.

Соціально-педагогічний патронаж сім'ї – особлива форма захисту прав певних груп (багатодітних, малозабезпечених тощо), виявлення фізичного та психологічного стану членів сім'ї, характеру батьківсько-дитячих стосунків, забезпечення нормального сімейного виховання та догляду за дітьми

Неблагополучна сім'я – сім'я, в якій дитини відчуває дискомфорт, стрес, зневагу з боку дорослих, піддається насильству або жорсткому зверненню.

Порадник – інформує родину про важливість і можливість взаємодії батьків і дітей у родині; розповідає про розвиток дитини; дає педагогічні поради щодо виховання дітей.

Консультант – консулює з питань сімейного законодавства; міжособистісної взаємодії в родині; інформує про існуючі методи виховання, орієнтовані на конкретну родину; роз'яснює батькам способи створення умов, необхідних для нормального розвитку і виховання дитини в родині.

Захисник – захищає права дитини у випадку, коли доводиться зіштовхуватися з повною деградацією особистості батьків (алкоголізм, наркоманія, жорстоке ставлення до дітей).

Демократичний стиль спілкування – стиль спілкування, під час якого усі члени колективу беруть участь в обговоренні завдань, які стоять перед колективом. Рішення приймається спільно.

Авторитарний стиль спілкування – у відносинах керівника з підлеглими переважає суворість, жорсткі методи керівництва, підлеглі виступають лише в ролі виконавців, не беруть участі в прийнятті рішень.

Ліберальний стиль спілкування – керівник обмежується переконаннями, вмовляннями, при цьому відсутня єдина лінія й належна вимогливість.

Групове (фронтальне) спілкування – передбачає спеціально організовані заходи, спрямовані на розв'язання низки інформаційних, пізнавальних та комунікативних завдань;

Диференційоване спілкування – передбачає як спеціально організоване, так і спонтанне спілкування педагога з мамою чи татом певного вихованця або з групою батьків. Таке спілкування спрямоване на розв'язання завдань індивідуальної роботи з батьками, зокрема індивідуального консультування, або диференційованої роботи з окремими групами батьків, сформованими за певними ознаками: неповні сім'ї, сім'ї з двома і більше дітьми, сім'ї майбутніх першокласників тощо.

Формальне спілкування – спілкування, що обумовлене соціальними функціями

Неформальне спілкування – спілкування, що наповнене суб'єктивним особистим змістом, обумовлене тими особистісними відносинами, які склалися між партнерами. Вищі форми неформального спілкування – любов і дружба.

Навчальний тренінг – форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем

Педагогічний практикум – спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв’язання навчальних та педагогічних ситуацій.

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем

Ділова гра – форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань.

Індивідуальні зустрічі – дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчання кожної дитини

Колективні батьківські збори – одна з найпоширеніших форм роботи з батьками. Їх готує і проводить педагог. Це форма здійснення педагогічного навчання батьків, обговорення питань, засіб формування батьківського колективу. Збори бувають загальні і групові.

Лекція – форма психолого-педагогічної просвіти, яка розкриває сутність тієї чи іншої проблеми виховання

Конференція – форма педагогічної просвіти, яка передбачає розширення, поглиблення і закріплення знань про виховання дітей і була популярною у 60-ті роки.

Рольові ігри – форма колективної творчої діяльності з вивчення рівня сформованості педагогічних умінь учасників.

Відвідування занять – форма педагогічного пропагування, яка дає змогу показати батькам роботу дитячого садка, методи навчання і виховання дітей, щоб потім вони використали їх у сімейному вихованні.

Зустрічі за «круглим столом» – форма роботи з батьками, що сприяє підвищенню їхньої педагогічної культури, допомагає виробити єдині підходи у вихованні дошкільників.

Бесіда – найбільш поширена і доступна форма індивідуальної роботи з батьками, яка передбачає цілеспрямовану організацію обміну думками.

Відвідування сімей – ефективна форма індивідуальної роботи педагога з батьками, встановлення контакту з сім'єю.

Чергування батьків – форма роботи з батьками, під час якої вони більш глибоко знайомляться з режимом закладу, вимогами, які пред'являють до дітей у питаннях самостійності, поведінки, спостерігають, а й іноді беруть участь у навчально-виховному процесі.

Консультації – форма роботи з батьками, яка передбачає надання батькам педагогами необхідної допомоги з різних проблем сімейного виховання.

Батьківські куточки – наочно-письмова форма взаємодії з батьками.

Демонстрація фільмів на педагогічні теми – форма роботи з батьками, яка заслуговує на визнання глядачів, тому що в ній доступно розкривається суть тієї чи іншої педагогічної проблеми.

Батьківська пошта – нетрадиційна форма спілкування з родиною. Враховується зайнятість батьків. Будь-який член родини має можливість у короткій записці висловити сумніви з приводу методів виховання своєї дитини, звернутися по допомогу до конкретного фахівця

Бібліотека ігор (ігротека) – нетрадиційна форма взаємодії з родиною. Оскільки ігри вимагають участі дорослого, це змушує батьків спілкуватися з дитиною. Якщо традиція спільних домашніх ігор прищеплюється, у бібліотеці з'являються нові ігри, придумані дорослими разом з дітьми.

Батьківська пошта і телефон довір – нетрадиційні форми спілкування з родиною.

Форми пізнавальної діяльності – суспільні огляди знань, умінь і навичок, творчі відпори по напрямках діяльності, свята знань, турніри знавців, Дні відкритих дверей тощо.

Форми трудової діяльності – оформлення приміщення групи, трудовий десант по благоустрої й озелененню двора, посадка алеї у зв'язку зі знаменною подією в житті дітей й їхніх батьків, створення бібліотеки й т.п.

Форми дозвілля – підготовка, проведення й обговорення спектаклів, свят, змагань, конкурсів, КВК; різних клубів й ін.

Форми активізації – дискусії, діалоги, обговорення ситуацій, рішення кросвордів, аналіз дитячих висловлень або дитячої творчості, тренінги, метод ігрового моделювання й інші.

Моніторинг якості освіти в закладі дошкільної освіти – комплексна система дій зі збирання даних (діагностики) про суб'єкти освітнього процесу (дітей, батьків, педагогів, представників адміністрації), їхні інтереси; запитів про розвиток, оцінку та аналіз даних; розробки першочергових впливів для досягнення найперших результатів в освіті дітей.

Моніторинг – засіб контролю за освітнім процесом, форма організації збирання, зберігання, обробляння та розповсюдження інформації про діяльність педагогічного колективу ЗДО, що забезпечує безперервне стеження за станом освітньої роботи і прогнозування розвитку дошкільної освіти.

Ігрові групи – найпоширеніший тип дошкільних закладів, об'єднаних в Асоціацію, що фінансуються частково за рахунок держави, благодійних внесків і значною мірою – батьків

Взаємодія – спосіб організації спільної діяльності, яка здійснюється на основі соціальної перцепції і за допомогою спілкування

Педагогічна взаємодія педагогів та батьків – процес погоджених впливів, гармонійних стосунків, що підпорядковані спільній меті, яка

реалізується в спілкуванні «на рівних» та в спільній педагогічній діяльності щодо морального виховання старшого дошкільника.

Співробітництво – спілкування «на рівних», де ніхто нікого не контролює, оцінює, ніхто нікому не дає вказівок

Співпраця – спілкування «на рівних», де нікому не належить привілей вказувати, контролювати, оцінювати.

Відкритість всередину – означає, що педагогічний процес слід зробити більш вільним, гнучким, а взаємини між дітьми, вихователями та батьками мають бути гуманними.

Відкритість дошкільного закладу всередину – передбачає активізацію батьків в освітній процес закладу дошкільної освіти. Від участі сім'ї у роботі дошкільного закладу виграють всі суб'єкти педагогічного процесу, особливо – діти

Відкритість дошкільного закладу ззовні – означає, що дошкільний заклад відкритий впливам мікросоціуму свого мікрорайону, готовий співпрацювати з розміщеними на його території соціальними інститутами (загальноосвітні школи, музичні школи, бібліотеки тощо).

Модель групових консультацій – моделі, яка була розроблена Хаїмом Джінотом. Він був дитячим психотерапевтом і в 50-х роках розробив модель групової терапії для батьків. У основі цієї моделі лежить прагнення навчити батьків переорієнтувати свої установки в залежності від потреб дитини.

Адлеровська модель (розроблена американським вченим А. Адлер) – модель, ґрунтується на свідомому і цілеспрямованому зміні поведінки батьків, яке визначається провідним принципом взаємоповаги членів сім'ї.

Навчально-теоретична модель – модель, автором якої є Б. Скіннер. В основі моделі лежать результати експериментальних досліджень, за допомогою яких була зроблена спроба визначити, яким чином установки на поведінку батьків впливають на дитину.

Модель чуттєвої комунікації – модель, що ґрунтується на теорії особистості К. Роджерса. Автором даної моделі виховання батьків є

Т. Гордон, який у своїй теорії, заснованій на наукових положеннях К. Роджерса, концентрує увагу на комунікаційних стосунках і навичках спілкування.

Модель заснована на транзакційному аналізі – спосіб сприйняття дійсності, аналізу одержуваної інформації та реагування індивідуума на дійсність.

Психоаналітична теорія – предметом вивчення даної теорії виховання батьків є людські емоції та міжособистісні відносини.

Християнське виховання батьків – християнська модель виховання батьків, у якій пріоритетна роль відводиться релігійним цінностям. Дитину, в першу чергу, потрібно виростити, насамперед, християнином.

Соціальний інститут (соціальна інституція – від лат. institution – улаштування, установа) – організована, стандартизована й узгоджена форма суспільних відносин, орієнтована на задоволення соціально значимих потреб

Соціальні інститути – організовані об'єднання людей, що виконують певні соціально значимі функції, які забезпечують спільне досягнення цілей на основі виконаних членами своїх соціальних ролей, що задаються соціальними цінностями, нормами і зразками поведінки.

Сім'я – соціальний інститут і водночас мала соціальна група, що має історично визначену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення.

Бібліотека – культурно-освітня і науково-інформаційна установа, що збирає і зберігає друковані та рукописні матеріали, організовує громадське користування літературою, проводить довідково-бібліографічну роботу

Бібліотечний працівник – працівник, який керує свідомістю учнів; порадник, організатор читання, авторитет якого обумовлений професійною орієнтацією в світі книг.

Книга – один з головних засобів навчання, розвитку та душевної насолоди

Музеї – скарбниця культури, центр культурно-духовного відродження народу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ: Ред. журналу «Дошкільне виховання», 2001. – 55, [1] с.
3. Машовець М. А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2000. 128 с.
4. Мацуляк Л. А. Неблагополучні сім'ї як чинник негативної соціалізації у суспільстві неповнолітніх. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 8. С. 685-687.
5. Оржеховська В. М., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі: навч. посіб. Харків: Видавництво «Точка», 2007. 192 с.
6. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
7. Родители и дети: учеб. пособ. / Ред.-сост. Д. Я. Райгородский. Самара: Изд. Дом БАХРАХ-М, 2003. 784 с.
8. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / І. М Трубавіна. Київ: ДЦССМ, 2003. 132 с.
9. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Київ: ДЦССМ, 2003. 208 с.
10. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: концепция, направления и перспективы: книга для воспитателей детского сада и родителей. Москва: Просвещение, 1993. 183 с.
11. Целуйко В. М. Понятие и типы неблагополучных семей . *Психология неблагополучной семьи: книга для педагогов и родителей*. Москва: Изд-во «ВЛАДОС-ПРЕСС», 2003. С. 82.

12. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під. заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 206 с.

13. Педагогіка партнерства. Режим доступу: <http://www.internatputivl.narod.ru/2017-2018/veresen/nova/02-11-2016-nush2016-kopiya.pdf>

14. Про здійснення соціально-педагогічного патронату: лист Міністерства освіти і науки України від 17.12.2008р. № 1/9-811.

15. Про здійснення соціально-педагогічного патронату: лист Міністерства освіти і науки України від 17.12.2008р. № 1/9–811 // Дошкільне виховання. – 2009. – № 2. – С. 3–5.

16. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

17. Савченко С.В. Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи». Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippokubg/ss-67119769> 10 10.

18. Кочерга О. Психофізіологічний аспект народження партнерства. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №2. С. 4.

Допоміжна

1. Безрукова А. Сутність, складові та формування педагогічної культури батьків. *Молодь і ринок*. 2016. № 2. С. 122-126.

2. Василенко Н.В. Нова українська школа: методичний консиліум. *Управління школою*. 2018. № 7-9. С. 24-33.

3. Гриньова М. Освітній трансформер: Фінляндія як натхнення. URL: <http://education-ua.org/ua/porivnyalna-pedagogika/1104-osvitnij-transformer-finlyandiya-yak-natkhneniya> (дата звернення: 18.03.2019).

4. Канадська система освіти URL: http://psychologis.com.ua/kanadskaya_sistema_obrazovaniya.htm (дата звернення: 21.03.2019).

5. Кіреєва Н. 7 принципів фінської освіти URL <https://starylev.com.ua/club/article/7-pryncypiv-finskoji-osvity> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. URL: http://lib.iitta.gov.ua/Кравчинська_тези.pdf (дата звернення 28.10.2019).
7. Савинова Н. Компетентісне навчання і партнерська взаємодія: уникаємо помилок. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. №2. С. 13- 20.
8. Швайка Л. А. Педагогічний моніторинг у ЗДО. Харків: ВГ «Основа», 2017. 192 с.
9. Шкільна освіта Фінляндії: таємниці успіху URL: <http://www.osvitaua.com/2017/07/58700/?v=3943d8795e03> (дата звернення: 21.03.2019).